

Karihtala Sanna-Mari & Niva Paula-Johanna

Draamakasvatus tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena
0–6-vuotiailla

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatuksen koulutusohjelma
2022

Oulun yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Draamakasvatus tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena 0–6-vuotiailla (Karihtala Sanna-Mari ja Niva Paula-Johanna)
Kandidaatin tutkielma, 39 sivua
Toukokuu 2022

Tutkielmamme tavoitteena on koota yhteen, miten draamakasvatuksella voidaan tukea ja kehittää lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Tutkielmamme on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jossa syvennymme draamakasvatukseen tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena. Pyrimme myös tutkielmallamme tuomaan lisää ymmärrystä varhaiskasvatuksen henkilöstölle draamakasvatuksen tuomasta tuesta lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoihin. Aiheemme on ajankohtainen ja etenkin tunnetaitojen harjoittaminen on isossa roolissa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.

Teoreettisen viitekehyksemme keskeisimmät käsitteet ovat draamakasvatus, tunne- ja vuorovaikutustaidot ja varhaiskasvatus. Vastamme kirjallisuuden ja eri aineistojen avulla tutkimuskysymykseemme, “Miten draamakasvatuksella voidaan tukea 0–6-vuotiaiden lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja?”. Yhdistämme ja arvioimme tutkimuksessamme jo olemassa olevaa tietoa draamakasvatuksen vaikutuksesta lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoihin ja millä draamakasvatuksen keinoilla niitä voidaan tukea. Lopuksi pohdimme ja arvioimme aineistojen perusteella saatuja tutkimustuloksiamme. Aineistona pyrimme käyttämään mahdollisimman tuoreita lähteitä, mutta tutkimuksia aiheesta on vielä vähän, joten olemme myös hyödyntäneet kirjallisuutta ja muuta aineistoa aikaisemmilta vuosilta. Aineistomme koostuu suomalaisista kirjoista ja artikkeleista sekä muusta aineistosta. Olemme myös käyttäneet lähteinä ulkomaisia artikkeleita. Aineiston perusteella draamakasvatuksella voidaan tukea lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja, ja varhaiskasvatuksen henkilöstön tulisi tuntea draamakasvatuksen työtapoja, joita he voisivat toteuttaa tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Kirjallisuudessa ja artikkeleissa tulee ilmi, että opettajan tulee olla tietoinen erilaisista draamakasvatuksen toimintatavoista ja käsitteistä. Jokainen varhaiskasvatuksessa työskentelevä voi omassa työssään rohkeasti soveltaa ja kehittää draaman genrejä omalle ryhmälle sopivaksi.

Avainsanat: draamakasvatus, sosioemotionaaliset taidot, tunnetaidot, varhaiskasvatus, vuorovaikutustaidot

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Tutkimuksen toteutus	7
3 Draamakasvatus	11
3.1 Vakava leikillisuus ja esteettinen kahdentuminen	14
3.2 Draamakasvatuksen genret ja työmuodot	14
3.4 Draamakasvatus varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ja esiopetuksen opetussuunnitelmassa	19
4 Tunne- ja vuorovaikutustaidot	20
4.1 Tunne- ja vuorovaikutustaidot varhaiskasvatussuunnitelmassa ja esiopetuksen opetussuunnitelmassa	21
4.2 Tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitys	23
4.3 Ilon performanssi	26
5 Draamakasvatus tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena	27
5.1 Mitä opitaan	27
5.2 Miten opitaan	28
6 Johtopäätökset ja pohdinta	33

1 Johdanto

Tutkimuksemme tavoitteena on koota yhteen, miten ja millä tavalla draamakasvatuksella voidaan tukea ja kehittää lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat olennaisia osia lapsen kehityksessä ja elämässä. Pohjimmaisena ajatuksena tutkielmassamme on tutkia draamakasvatusta näiden tukena. Lisäksi tutkimuksemme tavoitteena on lisätä varhaiskasvatuksen työntekijöiden ymmärrystä draamakasvatuksen mahdollisuuksista tukea 0–6-vuotiaiden tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa.

Draamakasvatuksella tiedetään olevan positiivisia vaikutuksia tunteiden säätelyyn, sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen kehittymiseen. Heyward (2010) kertoo artikkelissaan draaman roolileikkien merkityksellisyydestä ja painottaa sitä, että lasten täytyy osallistua ja sitoutua emotionaalisesti leikkeihin, jolla luodaan draamamaailma, johon kaikki uskovat. Tällöin lapsen emotionaalinen ulosanti pääsee kehittymään.

Päätimme rajata tutkimuksen varhaiskasvatuseräisiin, mutta tähän rajaukseen kuuluvat mukaan myös esikouluikäiset. Emme halunneet rajata heitä pois, koska esiopetus kuuluu osittain varhaiskasvatukseen ja esikoulut sijaitsevat yleensä varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Aikaisempia tutkimuksia, draamakasvatuksesta tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena, on tehty vähän tai ne painottuvat enemmän koulumaailmaan. Tämän vuoksi koimme tutkimuksen kannalta tärkeäksi ottaa mukaan kaikki varhaiskasvatuseräiset, jotta saisimme laajan näkökulman tutkimustuloksissamme. Heikkinen (2017) toteaa, että draamakasvatuksen tutkimus on alkanut kiinnostaa vasta 2000-luvulla suomalaisia tutkijoita. Väitöskirjatasoisia tutkimuksia on kirjoitettu aiheesta jonkin verran, mutta laajempi ja syvempi suomalaisen draamakasvatuksen metateoria on vielä kirjoittamatta (Heikkinen 2017, s.10). Tunne- ja vuorovaikutustaidot sekä draamakasvatus ovat hyvin ajankohtaisia aiheita ja ajatuksemme on, että varhaiskasvatuksessa sekä myös alkuopetuksessa tutkimustuloksia aiheesta ja konkreettisia vinkkejä kaivataan lisää.

Olemme molemmat myös henkilökohtaisesti kiinnostuneet draamakasvatuksen vaikutuksista lasten kehitykseen ja miten sitä voidaan toteuttaa varhaiskasvatuksen kentällä. Koemme, että draamakasvatus on asia, jota on helppo toteuttaa ja sen avulla aikuisen on luonnollista opettaa lapselle tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) vuoden 2020 tiivistelmässä, Varhaiskasvatuksen laatu arjessa, kerrotaan, että “Lisäksi kaksi

kolmannesta vastaajista raportoi, että draamaa, tanssia ja teatteria oli tarjolla kuukausittain tai harvemmin.” Raportissa pyydettiin pohtimaan, miten jokainen omassa päiväkodissään toteuttaisi suunnitelmallista ja ohjattua taiteellista ilmaisua, kuten esimerkiksi draamaa, mutta myös mahdollistettaisiin lasten spontaani taiteellinen ilmaisu. (Repo, L., 2019, s. 14). Koemme draamakasvatuksen olevan erinomainen tapa tukea lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa, ja sitä tulisi käyttää toiminnassa enemmän kuin “kuukausittain” tai “harvemmin”.

Tutkielmassamme perehdymme syvemmin draamakasvatukseen ja sen pedagogikkaan. Avaamme myös 0–6-vuotiaiden lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja kehityksellisestä näkökulmasta: miten ne vaikuttavat ja mitkä ovat niiden perimmäiset kehitystehtävät. Tältä pohjalta lähdemme pohtimaan, miten draamakasvatus tukee näitä taitoja. Tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat myös isossa roolissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018), joten päätimme sitäkin peilata tutkielmassa omana kontekstinaan. Tunne- ja vuorovaikutustaidoilla on monia ennakoituja positiivisia vaikutteita myöhemminkin elämässä, koska lapsen myönteinen sosioemotionaalinen kehitys laajentaa hänen henkistä ja fyysistä terveyttään ja ehkäisee erilaisia käyttäytymisen ongelmia. Jos lapsella on vaikeuksia valita sopivia keinoja tunteiden säätelyyn, hänellä on usein myös vaikeuksia nimetä niitä. Nämä lapset, joilla on haasteita tunteiden itsesäätelyn kanssa, ovat vähemmän suosittuja leikkikavereiden kesken kuin muut lapset (Määttä, Koivula, Huttunen, Paananen, Närhi, Savolainen, & Laakso, 2017, s. 7).

Pohdimme tutkielmassamme tutkielman kriittisyyttä ja luotettavuutta. Kriittisyys näkyy omissa kokemuksissamme ja ennakoasenteissamme sekä lähteiden hankinnassa. Johtuen rajallisesta tieteellisen kirjoittamisen kokemuksestamme, emme ole välttämättä pystyneet löytämään kaikissa tapauksissa relevanteimpia lähteitä useiden eri vaihtoehtojen joukosta. Draama- ja tunnetaitokasvatuksen tutkimukset painottuvat enemmän yli 7-vuotiaisiin lapsiin, joten optimaalisia lähteitä on pitänyt etsiä myös näistä tutkimuksista ja soveltaa tutkimustuloksia varhaiskasvatus- ja esiopetusikäisiin.

Tunnetaidot ovat osa sosiaalisia taitoja, mutta Opetushallituksen tilanneraportissa: Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa (2017) viitataan tutkimuksiin, kuten Fine, Izard, Mostow, Trentacosta & Ackerman, 2003; Izard ym., 2001; Trentacosta, Izard, Mostow & Fine, 2006, joissa on myös tutkittu niiden olevan yhteydessä esimerkiksi

koulusuoriutumiseen. Alle kouluikässä nähtävissä oleva kyky tunnistaa ja nimetä omia ja muiden tunteita arvioidaan vaikuttavan sosiaaliseen käyttäytymiseen, masennuksen tai ahdistuneisuuden määrään, kykyyn säilyttää huomio nykyhetkessä ja suoriutumiseen alakoulussa. Hyvän koulumenestyksen merkkejä ovat myös muun muassa kyky tulla toimeen kavereiden, vanhempien ja muiden aikuisten kanssa, kyky osallistua keskusteluun ja yhteisiin leikkeihin, kyky tunnistaa toisten tunteita ja käytöstä, hyvä itsetunto ja luottamus toisia kohtaan, kyky ratkaista ristiriitatilanteita, kyky ja halu noudattaa ohjeita ja omata hyvä keskittymiskyky. Varhaiskasvatuksessa hyviksi arvioitujen tunne- ja vuorovaikutustaitojen on havaittu edistävän jopa työllistymistä ja terveyttä aikuisiässä (Määttä, Koivula, ym. 2017, s. 7–8). Eli tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta hyödyllisiä ja tarvittavia taitoja. Näitä taitoja haluamme tukea draamakasvatuksen menetelmin.

2 Tutkimuksen toteutus

Toteutamme tutkielman kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tutkielman aineistona ovat artikkelit ja teokset suomalaisista ja ulkomaalaisista tutkimuksista, joissa on tutkittu draamakasvatuksen vaikutusta lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoihin. Kandidaatin tutkielmamme perusteena on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen kriteerit. Salminen (2011, s. 6) toteaa raportissaan, että kuvaileva kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan yleiskatsaus, jota ei määritä tiukat ja tarkat raamit. Kirjallisuuskatsauksessa käytettävä kirjallisuus on laaja ja aineistoa ei rajata mitenkään. Tutkittava aihe kuvaillaan laaja-alaisesti, mutta siitä voidaan myös luokitella erilaisia ominaisuuksia. Tutkimuskysymykset voivat olla väljiä kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa. Tutkimuksessamme haemme vastausta kysymykseen, miten draamakasvatuksella voidaan tukea 0–6-vuotiaiden lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja?

Kirjallisuuskatsaus näyttää miten asiaa on aiemmin tutkittu ja mistä näkökulmasta. Tavoitteenamme on koota yhteen, miten draamakasvatuksella voidaan tukea ja kehittää lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Hirsjärven ym. (2000, s. 109) sekä Atjosen (2010, s. 20) mukaan kirjallisuuskatsaus on teoreettinen tutkielma, jonka tavoitteena on kertoa ja avata lukijalle valmiiksi tutkimusaiheen keskeiset näkökulmat, metodiset ratkaisut ja tärkeimmät tutkimustulokset sekä tuoda julki johtavat tutkijanimet. Tässä kirjallisuuskatsauksessa analysoimme erilaisia tutkimuksia ja teorioita draamakasvatuksen tuesta tunne- ja vuorovaikutustaitoihin. Tutkimuksen luotettavuudessa eteen tuli tutkimusten vähäisyys ja se, että osasimmeko valita juuri oikeat lähteet. Käytimme tietoisesti paljon kirjallisuutta lähteinä ja artikkeleista valikoimme aineistot, joissa tutkittiin draaman vaikutusta tunne- ja vuorovaikutustaitoihin.

Tuomi ja Sarajärvi (2018) kirjoittavat teoksessaan, että tutkijan eettiset kannat vaikuttavat tutkijan tekemiin ratkaisuihin. Tehtäessä tutkimus parityönä mielipiteitä ja eettisyyteen liittyviä näkökulmia on kaksi. Tutkimusprosessin aikana olemme käyneet säännöllisesti läpi omia ja toisen ajatuksia tutkimuksesta ja sen etenemisestä. Tällöin Tuomen ja Sarajärven (2018) mainitsema eettinen sitoutuneisuus kulkee läpi tutkimusprosessin ja epäkohtiin on helpompi puuttua ajoissa ja miettiä niitä yhdessä. Tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvät myös tutkimuksen laadukkuus. Tuomi ja Sarajärvi (2018) korostavat, että tutkijan on huolehdittava, että tutkimussuunnitelma on laadukas, valittu tutkimusasetelma on sopiva ja

raportointi on asianmukaisesti tehty. Alusta asti meillä tulee olla selkeät ja yhtenäiset tavoitteet, miten tutkimusprosessi käynnistyy, miten se toteutetaan ja miten se päättyy.

Kanssatutkijuuudesta vähemmän löytyy tehtyjä tutkimuksia, joten pohdimme omaa kanssatutkijuuuttamme reflektoiden omia kokemuksiamme ja persooniamme tämän yhteisen tutkielman rajoissa. Olemme molemmat työrutiineiltamme samantyyllisiä, mikä helpottaa yhteistyötä ja vähentää konflikteja. Elämäntilanteemme ovat jokseenkin erilaiset ja tämä myös antaa molemmille erilaista perspektiiviä tutkielmaan ja samalla laajentaa toisen näkökulmaa. Draamakasvatus on yhteinen intressimme, joten tuntui luonnolliselta lähteä siitä työstämään tutkielmaa. Olemme persoonallisuuksiltamme pohtivia ja rauhallisia, mutta samalla innokkaita reflektiojia keskenämme.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen toteutus ja luotettavuus kulkevat käsi kädessä. Yksi tärkeimmistä luotettavuuden kriteereistä on tutkija/tutkijat itse ja hänen/heidän rehellisyytensä. Tutkimuksessamme arvioinnin kohteena on meidän tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. (Vilka, 2021, s. 196) Kuten jo aikaisemmin mainitsimme, luotettavuuden ja eettisyyden arviointia käydään koko ajan tutkimuksen edessä. Vilkan (2021, s.197) mukaan arviointia tehdään läpi koko tutkimusprosessin, teoriasta johtopäätöksiin. Tutkijan/tutkijoiden täytyy kuvata ja perustella tekstissään, mistä valintojen joukosta valinta on tehty, mitä nämä ratkaisut ovat olleet ja miten näihin lopullisiin ratkaisuihin on päädytty. Ratkaisujen tarkoituksenmukaisuuteen ja toimivuuden arviointiin tulee kiinnittää huomiota ja perustella nämä tutkimuksessa. Pääosin tutkimuksemme artikkelit puolsivat sitä, että draamalla on positiivinen merkitys lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoihin. Löysimme kuitenkin yhden tutkimuksen, jossa tutkijat olivat eri mieltä. Espanjassa tehdyn tutkimuksen mukaan tutkijat totesivat, että sosioemotionaalisissa taidoissa ei havaittu merkittäviä eroja eri osallistumisasteissa. Tutkijat eivät voineet vahvistaa draamaa harrastavien nuorten sosioemotionaalisissa tai tunneälyssä muutosta. Alfonso-Benlliure, Motos Teruel ja Lee Fields (2021) ovat kuitenkin pohtivat pitkäaikaisemman tutkimuksen tekemistä, jossa mittaukset sosioemotionaalisista taidoista otettaisiin jo varhaisessa vaiheessa lapsilta, jotka osallistuvat draamatunneille ja niiltä, jotka eivät osallistuisi. Täten saataisiin validimpaa tutkimustulosta ja vertaisryhmän. Ehdotus on kunnianhimoinen ja merkityksellinen ja tutkijat toivovat, että sitä kehitetään tulevaisuudessa (Alfonso-Benlliure, Motos Teruel & Lee Fields, 2021, s. 7).

Tutkimuksemme teoreettisena viitekehystenä toimivat varhaiskasvatus- ja esiopetus ja draamakasvatus sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen käsitteet. Pyrimme kirjallisuuden ja eri aineistojen avulla vastaamaan tutkimuskysymykseen:

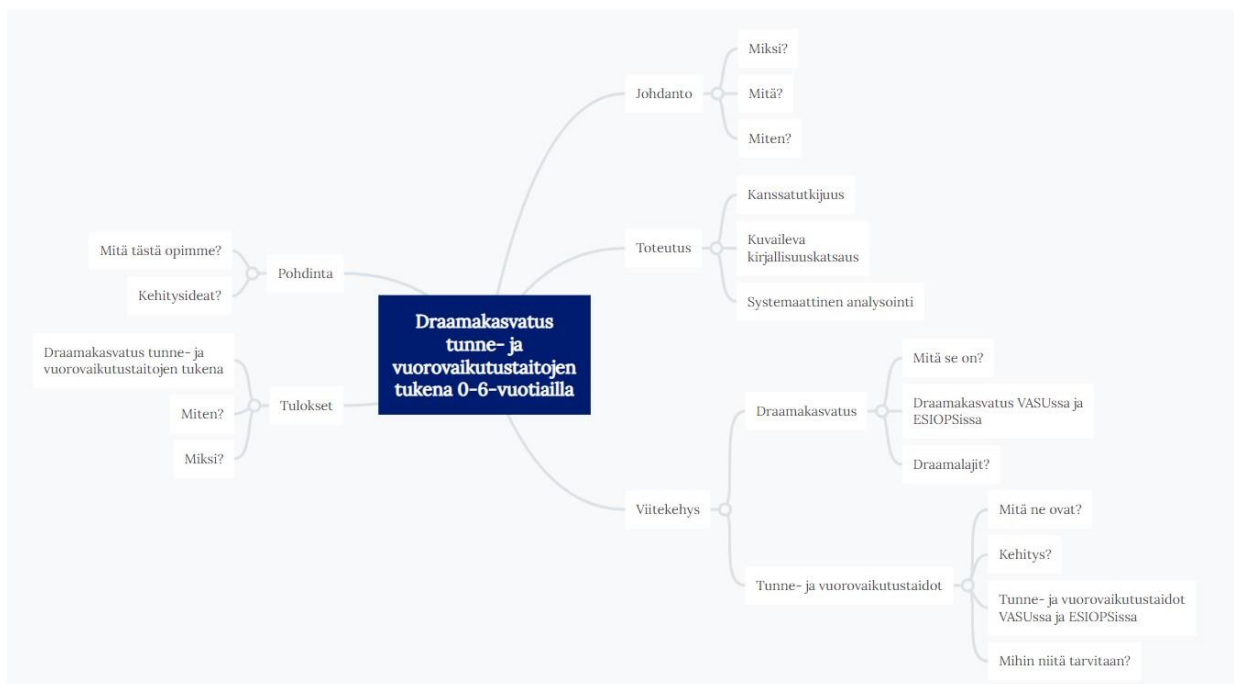
Miten draamakasvatuksella voidaan tukea 0–6-vuotiaiden lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja?

Tutkimuksemme ympäristönä on varhaiskasvatus ja esiopetus. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tavoitteena ja tärkeänä tehtävänä on tukea lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksen toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista, joka koostuu kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuudesta, jossa pääpainona on erityisesti pedagogiikka. Lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista. Sitä tapahtuu leikkien, liikkuen ja tutkien sekä erilaisia työtehtäviä tehden. Oppimista tapahtuu myös itseilmaisun kautta ja taiteisiin perustavassa toiminnassa. (OPH, 2018, s. 17–18). Esiopetus on osa varhaiskasvatusta ja sen tavoitteena on perusopetuslain (628, 1998, 2§) mukaan parantaa lasten oppimisedellytyksiä.

Yhdistämme ja arvioimme tutkimuksessamme jo olemassa olevaa tietoa draamakasvatuksen vaikutuksesta lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoihin ja millä draamakasvatuksen keinoilla niitä voidaan tukea. Lopuksi pohdimme ja arvioimme aineistojen perusteella saatuja tutkimustuloksiamme. Aineistona pyrimme käyttämään mahdollisimman tuoreita lähteitä, mutta johtuen tutkimuksien vähyydestä aiheesta, olemme myös hyödyntäneet kirjallisuutta ja muuta aineistoa aikaisemmilta vuosilta. Pääsääntöisesti lähteemme ovat 2000-luvulta tähän päivään. Esimerkiksi Torénin teos *Käsi nuken sydämellä* on vuodelta 2000, mutta arvioimme sen edelleenkin sisältävän validia ja ajankohtaista tietoa.

Tutkimuksemme sisältää kotimaisia ja kansainvälisiä lähteitä. Olemme hyödyntäneet aineistohaussa eri tietokantoja esimerkiksi Oula-Finna, Ebsco, Proquest ja Google Scholar. Suomenkieliset lähteet ovat pääosin kirjallisuutta ja oppaita draamakasvatuksesta. Kansainväliset lähteemme ovat artikkeleita tutkimuksista, joista osa on toteutettu koulumaailman kontekstissa, mutta sovellamme ja arvioimme niiden tuloksia tutkimuksemme johtopäätöksessä ja pohdinnassa.

Tutkimuksemme analysointivaiheessa hyödynnämme temaattisen analyysin –metodia. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan lähtökohtana temaattisessa analyysissä on aineisto, jonka analyysissä aineistosta eritellään perusajatukset, joiden ympärille kootaan esimerkiksi käsittekartan avulla teemaan liittyvä kokonaisuus. Tutkimuksemme analysoimisessa olemme hyödyntäneet käsittekarttaa. Parityöskentelyssä olemme havainneet sen toimivaksi. Olennaista on se, että analysointi on tehty systemaattisesti ja lukijalle käy selväksi mitä on tehty ja että tulokset ovat perusteltuja (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Kuvio 1. Käsittekartta tutkielman suunnitelmasta (Karihtala Sanna-Mari & Niva Paula-Johanna, 2022)

3 Draamakasvatus

Draamakasvatus kuuluu yhtenä osana taidekasvatukseen musiikkikasvatuksen ja kuvataidekasvatuksen rinnalla. Taidekasvatus on oppimisen ja opettamisen ala. "Taidekasvatus vahvistaa lapsen omaa ajattelua ja mielikuvitusta sekä rohkaisee häntä toimimaan elämässään luovasti". (Ruokonen, Rusanen ja Välimäki, 2009). Pääjoki (2020, s. 112) myös toteaa, että lapselle taidekasvatus antaa vapauden ilmaista omaa sisäistä maailmaansa ja jakaa kokemuksiaan muiden kanssa. Aikuisen tehtävä on ottaa vastaan lapsen itseilmaisut, kuunnella ja katsella sekä olla läsnä tilanteessa arvioimatta lapsen itseilmaisun tulosta. Puheilmaisuun rinnalle tai tilalle tulee koko keho. Näin syntyy vuorovaikutusta, jota lapsi itse määrittää ja aikuinen pääsee osalliseksi lapsen ajatusmaailmaan.

Draamakasvatus käsitteenä jakaa useita mielipiteitä. Ei ole yksiselitteistä vastausta kysymykseen "Mitä draamakasvatus on?" Hannu Heikkinen (2014) toteaa teoksessaan, että draamakasvatus on aina tekijöidensä näköistä. Draamakasvatus sisältää draamaa ja teatteria, jota tehdään erilaisissa oppimisympäristöissä. Draamakasvatus sisältää esittävän, osallistavan ja soveltavan draaman genret. Heikkinen korostaa, että tämän määritelmän mukaan draamakasvatus ei sisällä sitä samaa teatteria, joka nähdään instituutiona tai ammattiteatterina eikä siihen myöskään kuulu terapiaa. Draamakasvatus antaa lapselle mahdollisuuden kertoa omia tarinoita. Draaman avulla ja sen kautta voidaan tutkia todellisuutta ja elämän eri asioita. Draama antaa lapselle keinon harjoitella oman elämän subjektiksi. (Heikkinen, 2014, s. 19–24). Tapio Toivasen (2009) mukaan draama antaa myös lapselle keinon tarkastella suhdettaan toisiin lapsiin ja ympärillään olevaan maailmaan. Draamassa toimitaan todellisuuden ja fiktiivisen maailman välillä, jolloin lapsi voi roolissa tai omana itsenään kokea uutta ja luoda uusia merkityksiä. (Toivanen, 2009, s. 31).

Draamakasvatus on tarinoiden kertomista sanallisesti, kehollisesti, visuaalisesti ja spatiaalisesti. Mielestämme spatiaalinen tarkoittaa tässä tilanteessa tilojen ja esineiden hyödyntämistä, esimerkiksi käsinuket ja nukketeatteri. Heikkinen jatkaa, että draamakasvatuksessa asioita tutkitaan, yhdistellään ja oivalletaan emotionaalisesti, kognitiivisesti ja sosiaalisesti. Tärkeä seikka on, että sisällöt kietoutuvat yhteen, kuten taide ja kasvatus. Draaman avulla voidaan oppia ja opettaa itsetuntemusta. (Heikkinen, 2017, s.11). Heikkinen (2005) toteaa, että erilaisten roolien kautta voidaan kokea erilaisia tunnetiloja. Roolihahmon asenteet, tunteet, motiivit ja draaman estetiikka tulevat ymmärretyiksi. Näiden

ymmärtäminen on keskeinen seikka draamatyöskentelyssä. Heikkinen korostaa, että draamakasvatus on tutkimista. Myös rooleja tutkitaan ja voidaan tutkia sellaisia rooleja, joihin ei ole aikaisemmin tottunut. Draamatyössä tilanteita voidaan ajatella hyvinkin erilaisten ja itselle tuntemattomien henkilöiden ja roolien kannalta. Draamakasvatus antaa mahdollisuuden tutkia itselle täysin vieraita maailmoja. (Heikkinen, 2005, s. 38–39).

Draaman avulla voidaan käsitellä yhteisiä ja henkilökohtaisia kysymyksiä ja asioita turvallisella tavalla. Asiat jäävät paremmin mieleen, kun saa itse osallistua tekemällä. (Heikkinen, 2014, s. 130). Toivasen mukaan draamakasvatus on yleinen käsite, joka sisältää erilaiset draaman ja teatterin toimintamuodot. Draaman painopiste on enemmän itse toiminnassa, jolloin keskitytään kuvitteellisiin rooleihin ja todellisuuteen. Teatterissa painotus on enemmän esityksessä ja sen esittämisestä yleisölle. Toivanen korostaa, että pienten lasten draamassa on itseäänselvyys, että aikuinen on aloitteiden tekijä ja roolimallin tarjoaja. (Toivanen, 2009, s. 30–31).

Draamatyöskentely on leikinomaista ja draamakasvatus teatterinomaista leikkiä, missä huomioidaan lapsen kehitystaso sekä tavoitteena on tukea ja edistää lapsen kielellistä kehitystä sekä kehittää lapsen valmiuksia uuden oppimiseen. (Heikkinen, 2002 s. 44; Toivanen 2009, s. 31). Lapsi oppii mielikuvituksen ja leikin kautta. Heikkinen (2002) ja Toivanen (2009) puhuvat molemmat vakavasta leikillisyydestä. Draamakasvatuksen toiminta tulisi olla leikkisää, mutta kuitenkin sen tarkoitus on vakavaa. Hauskuudesta huolimatta draamatyöskentelyyn tulisi osallistua tosissaan, ja tavoitteena on, että jokainen yrittää parhaansa. Draaman leikillisyyden avulla voidaan käsitellä vakaviakin aiheita kuten kiusaamista, mitä voi olla haastavaa käsitellä pelkästään keskustellen, etenkin varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. (Heikkinen, 2002; Toivanen 2009). Martinez-Abarca ja Nurmi (2015, s. 9) jatkavat, että draamakasvatus sijaitsee leikin, tarinoiden ja teatterin yhtymäkohdassa. Draamaa ohjaavat lapsen leikki ja hänen omat kokemuksensa.

Draamatyötä opetuksessa pidetään yleisesti inspiroivana ja osallistavana, heittäytymistä ja onnistunutta kokemusta vahvistavana. Lasten on vaikea lopettaa leikkiä, siksi on helpompi ottaa "leikki" vakavasti ja tarjota lapsille mahdollisuuksia oppia siitä. Vaikka tarkoitus on vakava, draaman muoto on leikillinen. Asioilla leikkittely luo mahdollisuuksia oppimiseen. Draama luo niin sanotun potentiaalisen tilan, jossa draamassa koettu merkitys näkyy ja voi

rakentaa uusia merkityksiä. Draamatilanteiden kautta nämä merkitykset nähdään, niistä keskustellaan ja niitä muokataan (Joronen & Håkämies, 2010).

Leikkien voidaan katsoa liittyvän myös lasten sosiaaliseen kehitykseen. Kahtena ensimmäisenä ikävuonna tyypillistä on yksinleikki ja muiden lasten leikin tarkkailu, mutta myös rinnakkaisleikkiä alkaa ilmetä toisella ikävuodella, jolloin leikkijät tekevät samantapaisia puuhia rinnakkain, jäljittelevät toisiaan ja alkavat jopa vaihdella esineitä. Tästä kehittyy vähitellen vuorovaikutusta ja kommunikaatiota sisältävä assosiativinen leikki, joka kypsyy edelleen noin neljän vuoden iässä ilmeneväksi yhteisleikiksi, jossa vastavuoroinen toiminta lisääntyy. Leikissä kuitenkin yhteinen sosiaalinen toiminta, aikuisilla ja leikkijöillä, oikea-aikainen tuki ja mielikuvituksen luovuuden käyttäminen luovat lapselle tärkeät kehityksen ja oppimisen tukirakenteet, jolla voidaan tukea lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Harjoittele- ja esinetointaleikki tarkoittaa pääasiassa omalla kehon avulla leikkimistä ja esineiden tutkimista eri aistien avulla, josta tulee mielikuvien ilmaantumisen ja symbolisten toimintojen heräämisen myötä symbolinen leikki. Symbolisen leikin kehityksen uskotaan tasapainottavan lapsen tunne-elämää, koska lapsi voi kuvainnollisesti käsitellä oman elämänsä tapahtumia ikään kuin ne olisivat hänen ulkopuolellaan. Symbolileikit voidaan jakaa rakennusleikkeihin ja draama- eli roolileikkeihin. (Lehtinen, Turja & Laakso, 2020, s. 237–243).

Heikkinen (2002) määrittelee leikin draamakasvatuksen kontekstissa. Leikki on lapselle luontainen tapa toimia. Leikkiessään lapsi oppii uusia asioita ja hahmottaa ympärillä olevaa maailmaa. Leikkiä voi olla määrättyissä rajoissa, kuten draamassa, teattereissa ja rituaaleissa. Näkyvän tekemisen kautta draamakasvatuksen leikkimaailma voidaan nähdä erilaisena kuin teatterin ja rituaalin leikkimaailma. Kaikissa on kuitenkin samankaltaisia sääntöjä, jotka pitävät leikin käynnissä. Kulttuurinrakentamisen näkökulmasta leikkiä voidaan ajatella niin, että aikuiset myös leikkivät, kulttuuri leikkii ja kulttuuria leikitään. Leikit voidaan myös määritellä pedagogisten ja didaktisten tavoitteiden mukaisesti. Leikille määrätään jokin tavoite tai tehtävä, ja leikin tarkoitus on olla “väline”, jonka avulla oppiminen tehdään motivoivaksi ja kiinnostavaksi. (Heikkinen, 2002, s. 42–43).

3.1 Vakava leikillisuus ja esteettinen kahdentuminen

Draamakasvatuksen ydin on vakavassa leikillisyydessä ja esteettisessä kahdentumisessa. Leikki mielletään puhekielessä hyvin usein hauskana ja tietyllä tapaa ”vapaana” toimintana. Heikkinen (2002) pohtii väitöskirjassaan kulttuurista suhtautumistamme leikkiin. Hänen mukaansa leikki nähdään teoriassa oppimisen välineenä, mutta käytännössä sille ei anneta painoarvoa. Leikkiä ei nähdä vakavana toimintana kasvatuksessa, eikä draamakasvatuksessa. Heikkinen (2002) korostaa, että draama nähdään erityisesti koulumaailmassa enemmänkin hauskanpitoa ja välipalana eikä mahdollisuutena oppia. Draamakasvatusta ei hänen mukaansa oteta vakavasti. Heikkinen (2002) toteaa, että vakava leikillisuus korostuu silloin, kun leikillisuus nähdään mahdollisuutena oppia ja tutkia asioista ”vallasta vapaalla alueella” sekä silloin, kun teoria ja käytäntö on mahdollista yhdistää leikillisyyden kautta. Vakava leikillisuus antaa luvan leikkiä ja kokeilla uusia asioita. Draamakasvatuksen lähtökohta on liikkuminen todellisessa ja draaman maailmoissa sekä fiktiivisten maailmojen luominen. (Heikkinen, 2002, 42, 44, 66).

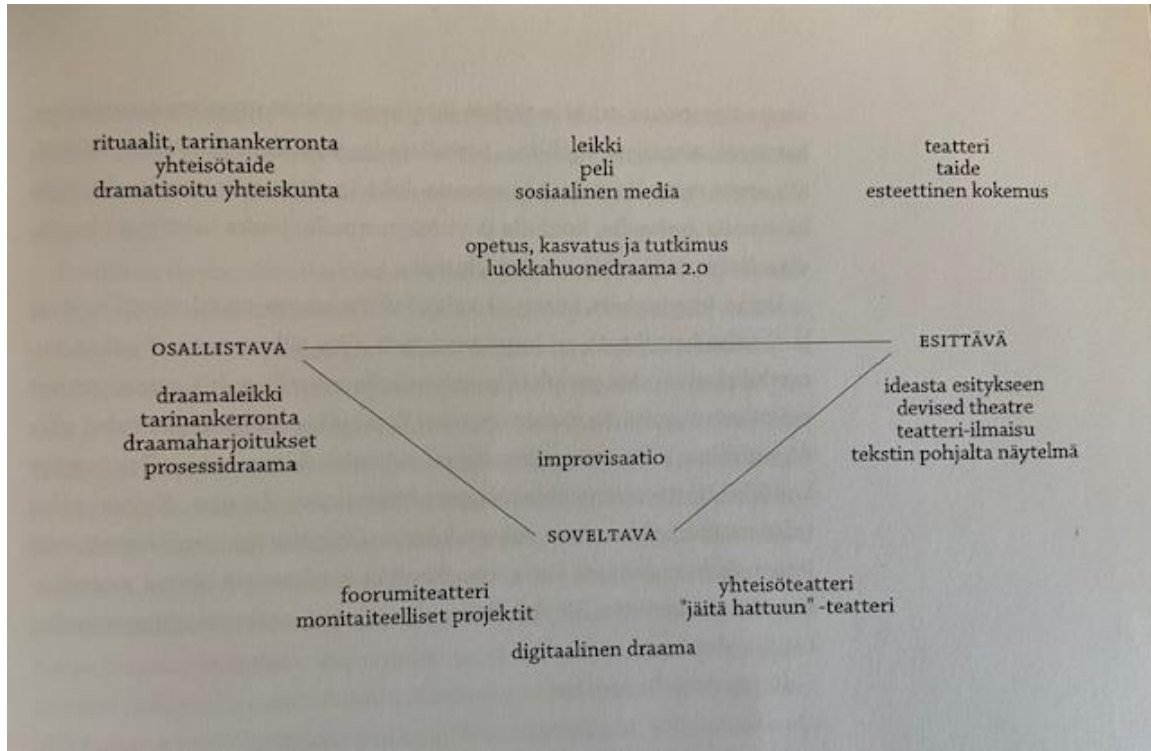
Todellinen ja kuvitteellinen maailma yhdistyy draamakasvatuksessa. Esteettinen kahdentuminen tarkoittaa fiktiivisen ja todellisen maailman yhtäaikaista läsnäoloa. Draamaopettajan tehtävä on opettaa ja varmistaa, että osallistujat tiedostavat liikkuvansa kahdessa eri todellisuudessa yhtä aikaa. Kun osallistujat esittävät fiktiivistä rooliaan, niin he ovat kuitenkin läsnä konkreettisessa tilassa toisten ihmisten kanssa. (Heikkinen, 2002, 101–103).

3.2 Draamakasvatuksen genret ja työmuodot

Heikkinen (2017) jakaa draamakasvatuksen genret osallistavaan draamaan, soveltavaan draamaan ja esittävään draamaan. Hän kuitenkin korostaa, että luokitteluja voi olla useampikin ja genrerajat eivät ole jyrkkiä. (Heikkinen, 2017, s.80). Toivanen (2007, s. 12–13) ja Heikkinen (2017, s. 81–84) ovat maininneet muutaman genreen kuuluvan työmuodon, joita eniten käytetään kouluissa. Seuraavaksi selitämme työtapoja, joista voitaisiin hyvin olettaa, että ne soveltuvat myös varhaiskasvatukseen.

Toivanen (2022, s.110) mainitsee artikkelissaan ”opettaja roolissa- tai käsinukke opettajan roolihahmona” -työtavan. Osallistavaan draamaan kuuluvat tarinankerronta ja sadutus,

improvisaatio, draamaleikki ja prosessidraama. Soveltavaan draamaan kuuluvat muun muassa työpaja- ja forum-teatteri. Kolmanteen genreen eli esittävään draamaan sisältyy esitykseen päätyvät työskentelytavat kuten teatteri-ilmaisu. (Heikkinen, 2017, 81–84).

Kuva 1. Heikkinen (2017, s. 81)

Draama/teatteri- ja roolileikki -työmuoto soveltuu erinomaisesti esi- ja alkuopetukseen, jolla voidaan käsitellä kirjallisuutta, eri oppiaineita ja erilaisia kasvatuksellisia teemoja (Toivanen, 2007, s.12). Tätä voisi myös hyödyntää eri ikäisillä varhaiskasvatuksessa. Draama/teatteri- ja roolileikki pohjautuvat spontaaneihin lasten roolileikkeihin. Opettaja voi rakentaa toiminnan tapahtumalliseksi kokonaisuudeksi, jota hän voi johtaa toimintaa tavoitteidensa mukaisesti leikin sisältä. Tämä työmuoto vaatii opettajalta tai muilta työntekijöiltä rohkeutta ja uskallusta ottaa rooli ja osallistua lasten kanssa leikkiin. (Toivanen, 2007, s. 12).

Torén (2000) tuo esille teoksessaan käsinuken tuomista mahdollisuuksista lasten kanssa työskenneltäessä. Pedagoginen nukke eli kansankielellä käsinukke on loistava pedagoginen apuväline varhaiskasvatuksessa, esi- ja alkuopetuksessa. Käsinuken kautta voidaan eläytyä lasten leikkisyyteen ja iloon sekä heidän mielteisiinsä, mutta myös surullisia tunteita voidaan käsitellä nukan avulla. Lapsen erilaiset ideat ja ajatukset voidaan houkutella esiin käsinuken kautta. Käsinukke on hyvä keino keskustella erilaisista asioista ja sen avulla voidaan selittää ja

havainnollistaa asioita. Nuken avulla lapsen mielenkiinto ja kiinnostus herää sekä lapsen on helpompi keskittyä. Käsinuken avulla lapsilla on helppo osallistua toimintaan aktiivisesti ja oppia samalla uusia taitoja ja saada uutta tietoa. (Torén, 2000, s. 15–16, 23–26).

Toivanen (2022) puhuu artikkelissaan “opettaja roolissa tai käsinukke opettajan roolihahmona” -työtavasta, jossa hyödynnetään leikillisesti esimerkiksi käsinukkea päiväkodin arjen kasvatuksellisissa tilanteissa, kuten ruokailuhetkillä. Työtapa soveltuu käytettäväksi kaikenikäisillä lapsilla ja se kehittää ryhmän vuorovaikutusta. (Toivanen, 2022, s. 110). Torén (2000) luettelee teoksessaan tieto-, taito- ja asennetavoitteita, joiden saavuttamiseen käsinuken avulla voidaan päästä. Käsinuken avulla voidaan välittää perustietoja esimerkiksi dramatisoimalla eri oppimateriaaleja. Nuken avulla voidaan harjaannuttaa kommunikointikykyä ja suullista ilmaisua sekä kuuntelutaitoa. Lapsi saa rohkeutta nukesta ja hänen on helpompi ilmaista sisäisiä tunteitään. Tarkoituksena on syventää lapsen tietoa itsestään ja muista ihmisistä. Lapsi oppii aktiivista keskustelua ja nukke voi rohkaista lasta osallistumaan keskusteluun. Käsinuken avulla lapsen voi olla helpompi hahmottaa kerrottavaa asiaa ja nukkeen liikkuminen auttaa lasta keskittymään ja kuuntelemaan. Sosiaaliset taidot kehittyvät käsinuken kautta. Nukkea voidaan hyödyntää erilaisissa sosiaalisia taitoja kehittävässä tilanteissa, kuten miten otetaan toiset huomioon tai vastavuoroisesti, miten halutessaan voidaan ottaa omaa tilaa. Käsinukke herättää lapsen uteliaisuuden sekä kehittää empatia- ja eläytymiskykyä. Nukke voi tuoda esille erilaisia arvoja ja asenteita sekä auttaa lasta erottamaan oikean ja väärän. Käsinukke voi olla usein myös lapselle ensimmäinen kosketus teatteritaiteeseen, joka on oleellinen osa lapsen esteettisessä kasvatuksessa. (Torén, 2000, s. 24–26).

Heikkinen ja Toivanen käyttävät käsitettä tarinan kerronta. Se on yksinkertaisin tapa opettaa teatterin kieltä ja tehdä perusdraamaa. Tarinaa voidaan tehdä yksin tai yhdessä. (Heikkinen, 2017 s. 81; Toivonen, 2007, s.12). Varhaiskasvatuksessa käytetään käsitettä sadutus, joka mielestämme vastaa lähtökohdiltaan tarinan kerronnan pääpiirteitä. Sadutuksen tavoite on saada lapsen oma ääni kuuluvaksi ja sadutus lähtee lapsesta itsestään. Aikuisen tehtävänä on ohjeistaa lasta sekä tarvittaessa kannustaa ja rohkaista häntä. Olennaista on kuitenkin huomata, että tarinointi on lapsen oma juttu, jossa kaikki on oikein ja kertoa voi mitä vaan. Saduttamista voidaan tehdä myös isossa ryhmässä, jossa yksi aloittaa tarinan, toinen jatkaa ja niin edelleen. Sadutusta voidaan tehdä monenlaisin keinoin ja erilaisilla teemoilla. Siihen voidaan liittää myös piirtäminen eli lapsi voi kuvittaa tarinansa. (Suvilehto, 2020, s. 82). Sadutus on

suomalainen keksintö, jonka on kehittänyt VTT Monika Riihelä ja mukana kehittämistyössä on ollut KT Liisa Karlsson. Yhteistyötä on myös tehty eri ikäisten lasten ja aikuisten kanssa Suomessa, sekä ulkomailla. Sadutusta on tutkittu ja testattu paljon. Sen on huomattu toimivan alle 1-vuotiaista ikäihmisiin. Sadutus on hyvä apu oman identiteetin kehittämiseen. (Karlsson, 2022).

”Kerro satu tai tarina, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.” Tämä teksti on suora lainaus sadutuksen tiivistetystä ohjeistuksesta Liisa Karlssonin teoksesta Sadutus – avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Saduttajan tärkein tehtävä on kirjoittaa kertojan kertomus sanasta sanaan ylös. Saduttaja ei anna valmista aihetta, lukuun ottamatta aihesadutusta, jossa saduttaja voi antaa aiheen valmiiksi, jonka ympärille kertoja kehittää tarinansa. Saduttaja ei tee lisäkysymyksiä kerronnan aikana. Lopuksi hän lukee tarinan tai sadun ääneen kertojalle, jolloin hänellä on vielä mahdollisuus muokata kertomaansa. Saduttajan rooli on olla kuuntelija. (Karlsson, 2014, s. 24, 44).

Tarinateatteri on improvisaatioon perustuvaa teatteria ja ryhmätyöskentelyn muoto. Tarinan muodostaa yleisö tai ryhmän jäsenet heidän omista tunnetiloistaan ja ajatuksistaan. He voivat muodostaa kokonaisia tarinoita tai välähdyksiä omasta elämästään ja kokemuksistaan. Yleensä aihe valitaan etukäteen (esim. harrastukset). Tarinateatteria voidaan hyödyntää vuorovaikutus- ja yhteistyötaitojen harjoittelussa. Tarinateatterissa opettajalla tai ohjaajalla tulee olla työmuodon tuntemusta ja harjoittelua. (Ihmishuhteyö ry, 2021; Toivanen 2007, s.12). Tarinan esittäjä voi olla esim. varhaiskasvatuksen opettaja ja lapset saavat kertoa tarinaa, jonka opettaja esittää esim. käsinukeilla. Näin lapset saavat osallistua esitykseen ja he tulevat nähdyksi ja kuulluksi. Tarinateatterissa yhdistyy luontevasti kuunteleminen, kuuleminen ja kuulluksi tuleminen. Tunne siitä, että tulee vastaanotetuksi, on merkittävä ja positiivinen kokemus monelle. Omien ajatusten ja tunteiden sekä kokemusten näkeminen ulkopuolelta avaa usein uusia näkökulmia omiin ajatuksiin ja kokemuksiin. (Rahmel, 2021 s.14).

Improvisaatio-työmenetelmä perustuu leikillisyyteen. Se on luonteeltaan epävirallista, karnevalistista, liioittelevaa ja piikittelevää. Samalla se myös sisältää lämmintä huumoria, jonka avulla voidaan nauraa itselle, omalle perheelle ja yhteiskunnalle. Improvisaation tavoite on opettaa heittäytymistä, toisten kuuntelua, vuorovaikutusta ja yhdessä toimimista sekä

roolien luomista. Yksi tärkeimmistä tavoitteista on “mokaaminen” eli omien ja muiden virheiden ymmärtäminen. (Heikkinen, 2017, s. 81–82).

Prosessidraamassa opettaja ei ole se, joka määrittelee tarkalleen, mitä tapahtuu. Hän on johtaja, joka toimii oppaana, kysyjänä, osallistujana ja katsojana. Ohjaaja tekee käsikirjoitusluonnoksen, jonka mukaan käsitellään valittua aihetta, esimerkiksi kiusaamista. Prosessidraamaa johtavalta opettajalta tai ohjaajalta edellytetään avointa asennetta lapsiin. Hänen on oltava valmis luopumaan “kaikkietävän” roolista ja siirtymään oppijan rooliin. Opettajan tulee joskus johtaa selkeästi, toisinaan tukea ja toisinaan vain vetäytyä, jotta lapset voivat johtaa tutkimisen prosessia. Draamallisen fiktion neljä ydinelementtiä ovat tarina, hahmo, tila ja aika. (Ødemotland, 2020, s. 4–5; Häkämies & Joronen, 2010, s. 139). Prosessidraamassa voidaan oppia leikkiin heittäytymistä ja oppia näkemään omat vaikutusmahdollisuudet. Opettaja ja lapset voivat rakentaa ja suunnitella yhdessä draaman maailman sekä toimia roolissa yhdessä. Prosessidraaman piirteisiin kuuluu myös tulla välillä pois kuvitteellisesta maailmasta ja keskustella ja suunnitella tapahtumia uudelleen. (Heikkinen, 2017, s. 83).

Brown (2017) korostaa artikkelissaan prosessidraaman käyttöä oppimisvälineenä kentällä. Hänen mielestään prosessidraama soveltuu parhaiten pienten lasten kanssa työskentelyyn. Pienet lapset saavat taitoja vuoropuheluun, yhteistyöhön ja luovaan ongelmanratkaisuun, kun he kuvittelevat opettajan ohjauksessa olevansa mielikuvituksellisessa maailmassa. Artikkelin mukaan 3–8-vuotiaat lapset elävät kriittistä aikaa, jolloin he voivat parhaiten hyötyä opetussuunnitelmaan integroidusta prosessidraamasta ja heistä voi nähdä ainutlaatuisen vaikutuksen siitä, mitä draama voi tehdä, kun sitä käytetään tietyn ongelman, tilanteen tai teeman tutkimiseen. Prosessidraamassa lapset leikkivät useita eri rooleja ja osallistuvat erilaisiin roolin ulkopuolisiin toimintoihin, mikä vaatii heitä ajattelemaan kriittisesti omia näkökulmia ja pohtia aihetta monesta eri näkökulmasta. Prosessidraaman kautta oppiminen tapahtuu luonnollisesti. (Brown, 2017).

Forum-teatteri ja työpajateatteri ovat hyvin lähellä toisiaan. Kummassakin on jokin ongelma, konflikti tai sorretti ihminen, esimerkiksi kiusattu tai kiusaaminen. Aiheesta tehdään pieni näytelmä, joka esitetään lapsiryhmälle. Näytelmän aikana tai sen jälkeen voidaan käydä läpi kohtauksien tapahtumia ja mietitään yhdessä mitä voisi tehdä toisin. Näyttelijät voivat esittää kohtauksen uudella tavalla. Katsojat voivat myös halutessaan tulla esittämään. Teatteri-ilmaisu

on esittävää teatteria, jossa syntyneestä ideasta tehdään esitettävä näytelmä. Näytelmän lähtökohtana on valmis käsikirjoitus. Teatteri-ilmaisussa luodaan improvisaation tai tarinankerronnan kautta idea esitykseen. Teatteri-ilmaisussa opitaan tekemään näytelmän miljöön ja keksimään ja luomaan roolihahmot sekä ottamaan ne haltuun. Tässä menetelmässä myös opitaan näyttelemään "toista" roolihahmoa sekä tulkitsemaan näytelmän tekstiä ja löytämään siitä merkityksiä. (Heikkinen, 2017, s. 84–85).

3.4 Draamakasvatus varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ja esiopetuksen opetussuunnitelmassa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, s. 39) painotetaan leikin merkitystä yhtenä työtapana varhaiskasvatuksessa. Leikkimaailmojen pedagogisessa suunnittelussa, kehittämisessä ja rakentamisessa voidaan hyödyntää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Yhdessä loruttelut, satujen lukeminen ja kuunteleminen, sanaleikit ja laulut sekä yhteiset hassuttelut luovat ja tukevat myönteistä ilmapiiriä, mikä puolestaan tukee lasten oppimista ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on rohkaista lapsia sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun. Tähän hyviä keinoja ovat esimerkiksi draama, tanssi ja leikki. Erilaiset toiminnalliset harjoitukset ja leikit luovat lapsille mahdollisuuksia keholliseen ja kielelliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lapsille on tärkeää, että heidän mielikuvituksensa, kokemukset ja havainnoinnit otetaan huomioon ja niistä nousevia asioita käsitellään yhdessä. Spontaanissa ilmaisussa tai suunnitellussa luovassa prosessissa voidaan hyödyntää monipuolisesti esimerkiksi sirkusta, sanataidetta, kirjallisuutta, eri teatterimuotoja ja jo edellä mainittua tanssia.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, s. 17, 32) mainitaan draamatoiminnan merkitys lasten muistin ja mielikuvituksen kehitykseen. Tavoitteena on työstää yhdessä ilmaisun keinoin lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemuksiaan ja havaitsemiaan asioita. Esiopetuksessa lapsia tulee rohkaista suulliseen ja keholliseen itseilmaisuun leikin ja erilaisten harjoitusten, esimerkiksi draaman, musisoimisen, sanataiteen ja tanssin sekä kirjallisuuden avulla. Näin lapset saavat kokemuksia siitä, miten omalla keholla ja kielellä he voivat leikkiä ja viestiä monipuolisesti. Tärkeää on myös, että lapset saavat spontaanista ilmaisusta ja yhteisesti suunnitellusta toiminnasta kokemuksia.

4 Tunne- ja vuorovaikutustaidot

Tunteiden ja vuorovaikutuksen oppimisella tarkoitetaan usein laajempaa käsitettä; sosioemotionaalinen oppiminen. Tämän oppimisen aikana lapsi soveltaa ja omaksuu erilaisia asenteita, tietoja ja taitoja. Sosioemotionaaliseen oppimiseen kuuluu myös tunteiden itsesäätely, tunne- ja vuorovaikutustaidot. Esimerkiksi Idoghon (2019) artikkelissa käytetään käsitettä ”socioemotional skills”, mutta olemme suomentaneet sen sosioemotionaalisten taitojen sijasta tunne- ja vuorovaikutustaidoiksi, koska pohdimme, että sosioemotionaaliset taidot ja tunne- ja vuorovaikutustaidot tarkoittavat samaa ja tutkimuksessamme käytämme käsitettä tunne- ja vuorovaikutustaidot. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimisella pyritään loppujen lopuksi vaikuttamaan lapsen sosiaaliseen ja psyykkiseen hyvinvointiin (Kuusela, 2005, 8–11). Tunteilla eli emootioilla ja kyvyllä toisen ihmisen huomioon ottamiseen jäsentyvät askeleittain, kun lapsi on vuorovaikutuksessa toisen kanssa (OPH, 2021).

Lapsen sosioemotionaalisen alueen kehitystehtävinä ovat Weissbergin ym. (Durlak, Domitrovich, Weissberg & Gullotta, 2015, s. 6–7) mukaan;

1. Itsetuntemus ja itsetietoisuus (kyky tunnistaa omia tunteita, henkilökohtaisia tavoitteita ja arvoja sekä arvioida omia vahvuuksia ja rajoitteita sekä omaa käyttäytymistä)
2. Itsesäätely (taito ja kyky säädellä tunteita ja omaa käyttäytymistä)
3. Sosiaalinen tietoisuus (kyky tunnistaa ja ymmärtää toisten tunteita ja asettua toisten asemaan/tunnistaa toisten erilaisen taustan tai kulttuurin omaavien näkökulma, kyky tuntea ja osoittaa empatiaa ja myötätuntoa ja ymmärtää käyttäytymisen sosiaalisia normeja)
4. Ihmissuhdetaidot (kyky luoda ja ylläpitää tasapainoisia, terveitä ja palkitsevia sosiaalisia suhteita ja toimii sosiaalisten normien mukaisesti)
5. Vastuullinen päätöksenteko (kyky tehdä rakentavia omia käyttäytymistä ja vuorovaikutusta koskevia päätöksiä, vaatii kykyä ottaa huomioon eettiset standardit)

Varhaisvuosien tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehityksen tukemisessa varhaiskasvatuksen henkilöstö on merkittävässä roolissa. Ennen kouluikää on yleistä, että lapsella on haasteita ja vaikeuksia tunne- ja vuorovaikutustaitojen säätelyssä. Arviot erilaisten tunne- ja vuorovaikutusongelmien, kuten aggressiivisen käytöksen, määräästä vaihtelee. Kuitenkin on arkipäivää, että varhaiskasvatuksen suurissa ryhmissä koetellaan lasten tunne- ja vaikutustaitoja. Jos näihin tunne- ja vuorovaikutustaitoihin ei varhaiskasvatuksen piirissä saada

lapselle tukea tarpeeksi, on lapsella suuri riski tulla syrjityksi, yksinäiseksi tai kiusatuksi tai toisia häiritseväksi ja kiusaavaksi. Opetushallituksen tilanneraportin (2017) mukaan sosioemotionaalisen kehityksen ongelmien esiintyvyyden määrät osoittavat, varhaiskasvatuksen ryhmissä lasten erilaiset sosioemotionaaliset pulmat ovat varsin tuttu ilmiö (Määttä, Koivula, ym., 2017, s. 7–8).

Nikiforidou ja Stack'n tarkkailututkimuksessa (2020) aikuiset esittivät Pienen Punahilkkan roolihahmoja esityksen muodossa 3–4-vuotiaalle lapsille, jonka jälkeen lapset saivat esittää hahmoja. Tutkimus osoitti Pienen Punahilkka –tarinan hahmoja esittävien lasten käyttävän puheissaan todennäköisemmin tunteita. Keholliset liikkeet muodostavat sillan toiminnan ja abstraktin ajatuksen välillä vastavuoroisen yhteyden kautta. Siten fyysiset liikkeet liittyvät eleisiin, asentoon ja motorisiin taitoihin. Eleet voivat sekä edustaa taustalla olevia ajatteluprosesseja että muuttaa jo olemassa olevia ajatuksia lapsilla. Niillä on keskeinen rooli emotionaalisisessa kehityksessä, koska ne tarjoavat vihjeitä ja tarpeellista tietoa. Lasten käsityksiin emotionaalisisista kasvojen ilmeistä vaikuttavat kontekstuaaliset tiedot, mukaan lukien kehon asento, käden eleet ja äänen sävy. Kehon ajatellaan olevan emotionaalisen havainnon ja ilmaisun väline ja toisin sanoen "äänitaulu". Sitten kokemuksen myötä erilaiset eleet, liikkeet, asennot ja tuntemukset aktivoituvat. Tässä prosessissa kontekstilla sekä keholla on keskeinen rooli kokemusten ja tunteiden sisäistämisessä ja ulkoistamisessa (Nikiforidou & Stack, 2020 s. 52–53). Yhdysvalloissa matalan sosioekonomisen taustan omaaville 4-vuotiaille tehty satunnaistutkimus draaman roolileikkien avulla viittasi siihen, että kun roolileikkeihin liittyy: fyysisiä emotionaalisisia tunnetiloja ja piirteitä, eläiminä- ja ihmishahmoina esiintyminen tai näyttelyihin osallistuminen, se voi parantaa lasten tunteiden hallintaa (Goldstein & Lerner, 2018, s. 1–10).

4.1 Tunne- ja vuorovaikutustaidot varhaiskasvatussuunnitelmassa ja esiopetuksen opetussuunnitelmassa

Lapset oppivat uusia asioita vuorovaikutuksessa. Myönteiset vuorovaikutussuhteet ja tunnekokemukset edistävät lasten oppimista parhaiten sekä tukevat heidän itsetuntonsa ja identiteetin kehitystä. Kuuluminen vertaisryhmään ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat oppimisen ja osallisuuden kannalta merkityksellisiä. Varhaiskasvatuksessa vuorovaikutussuhteita on useita, muun muassa lasten keskinäiset suhteet sekä aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde. Erilaiset kasvatus-, opetus- ja hoitotilanteet ovat samalla myös tilanteita, jossa opitaan vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa

sekä omaksutaan hyviä tottumuksia. Varhaiskasvatuksessa lapsia kannustetaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lähtökohtana on yhteistyöhön perustuva toiminta, jolla mahdollistetaan vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojen harjoitukset eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan toisen ihmisen asemaan asettumista, tarkastellaan asioita eri näkökulmista ja opetellaan ratkaisemaan ristiriidat rakentavasti. Varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä on tukea lasten vuorovaikutussuhteita ja ilmaisutaitojaan sekä kehittää heidän tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen taitoja ovat toisten kuuntelu, eri näkemyksien tunnistaminen ja ymmärtäminen sekä taito reflektoida omia asenteita ja arvoja. (OPH, 2018, s. 21–23, 25, 31).

Kohtaamme päivittäin lukuisia uusia tilanteita, jotka herättävät meissä laajan kirjon erilaisia tunteita. Opetushallituksen (2021) mukaan tunteiden itsesäätely on osa itsesäätelytaitoja ja tarkoittaa kykyä säädellä omia tunteitaan ja toimintaa tietoisesti. Tunteiden itsesäätely koskettaa meistä jokaista ja tunnetaitojen harjoittelua tarvitaan läpi elämän, sillä ne luovat pohjan oppimisen taidoille, kaverisuhteiden muodostamiselle sekä hyvinvoinnille. Tunteiden itsesäätelyn avulla ratkomme erilaisia eteen tulevia tilanteita. Jo varhain lapsi osaa ilmaista tunteitaan hymyilemällä ja itkemällä. Kasvaessaan tunteiden ilmaisu laajenee ja lapsi oppii ilmaisemaan iloa, surua, pelkoa, jännitystä ja useita muita tunnetiloja. Tunteet ovat tärkeä viestintäkanava (OPH, 2021).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, s. 39) mukaan leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Leikeissä lapset oppivat sääntöjä ja muodostavat vuorovaikutussuhteita. Ryhmässä leikkiessään lapset harjoittelevat säätelemään ja hallitsemaan omia tunteitaan ja tahtomistaan sekä he oppivat huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Leikkien aikana lapset ovat vuorovaikutuksessa toistensa ja aikuisten kanssa, ja näissä tilanteissa lapset kohtaavat erilaisia tunteita, ja tällöin myös harjoittelevat tunteita ja niiden säätelyä. Leikin avulla yhteisöllisyys ja myönteinen tunneilmapiiri vahvistuu.

Varhaiskasvatuksen yksi tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja ajattelua. Lasten tunnetaidot kehittyvät ja vahvistuvat, kun heidän kanssaan yhdessä opetellaan löytämään, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä on tukea lasta tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsille tulee saada kokemus, että turvallisessa ja myönteisessä ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua.

Ilmaisun eri muodot, kuten taiteellinen ilmaisu antaa lapsille innostavia keinoja omien tunteiden, havaintojen ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. (OPH, 2018, 26, 33, 43).

Esiopetuksen opetussuunnitelmassa (2014, s. 23, 35, 38) myös korostetaan lasten hyvinvoinnin, kaveritaitojen ja sosiaalisten suhteiden merkitystä. Esiopetuksessa harjoitellaan päivittäin kaveritaitoja ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista. Leikin merkitystä korostetaan myös esiopetusikäisillä ja leikki koetaan tärkeäksi uuden oppimisessa ja tunteiden käsittelyssä ja itsesäätelyn harjoittelussa. Tavoitteena on luoda positiivinen ilmapiiri, jossa oppimista edistävät myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta. Tavoitteena on myös innostaa lasta kehittämään omaa oppimistaan. Esiopetuksessa tulisi hyödyntää erilaisia materiaaleja ja opetusohjelmia, jotka kehittävät tunne- ja vuorovaikutustaitoja.

4.2 Tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitys

Lapsen tunteiden itsesäätelyn ja tunne- ja vuorovaikutustaitojen perustana on kyky oppia pysäyttämään ensisijainen reaktio ja muuttamaan sitä. Harjoittelun kautta lapsi oppii kontrolloimaan omaa toimintaansa ja pohtimaan seurauksia ennen toimintaa. Varhaiskasvatukseen lapsi on herkkyyssvaiheessa tunteiden itsesäätelytaitojen oppimisessa. Ymmärrys omista tunteista ja niiden tunnistaminen edesauttaa pärjäämään elämässä, sosiaalisissa tilanteissa ja tukee hyvinvointiamme. Joskus kasvatus ei tue lapsen tunnetaitojen harjoittelua ja kehittymistä. Tällöin yksilö voi joutua aikuisena esimerkiksi sosiaalisiin ongelmiin (Pulkkinen, 2014). Varhaiset vuorovaikutussuhteet luovat pohjan lapsen tunnetaidoille ja kielenkehitykselle, ja ilman vuorovaikutusta nämä taidot eivät pääse kehittymään (Koivula & Laakso, 2017). Vuorovaikutuksen laatu puolestaan vaikuttaa suoraan siihen, millaiset tunteiden säätelytaidot lapselle kehittyvät ja miten lapsen kielenkehitys lähtee etenemään. Varhaiskasvatuksessa tuemme lapsen tunnetaitojen- ja kielen kehittymistä pedagogisin keinoin, ja opettajan rooli tässä tehtävässä on lapsen kanssasäätelijänä toimiminen. Kanssasäätelijänä kykenemme sensitiivisesti vastaanottamaan lapsen kaikki tunnetilat ja ohjaamaan lasta rauhallisesti tunteiden keskellä eteenpäin. Kanssasäätelijän avulla lapsi oppii tunnistamaan omia tunnetilojaan ja toimimaan eri tilanteissa sopivalla tavalla (Veijalainen, 2020). Tutkimuksemme ei syvenny kielenkehityksen merkitykseen tunne- ja vuorovaikutustaidoissa, mutta kielenkehityksellä on suuri rooli itsesäätelyn kehityksessä. On tärkeää huomata, että lapsella on monia itsesäätelyyn liittyviä toimintoja jo ennen kuin hän

pystyy käyttämään kieltä toimintansa ohjaamisessa. Kielen kehittyessä lapselle avautuu uusi keino olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, ja samalla myös lapsen itsesäätelyn keinot laajenevat. (Aro, 2011, s. 21).

Vauvaikäisellä etusijalla vuorovaikutuksessa on kosketus- ja näköhavainnot hoivatilanteissa. Vauvalle tyypillinen muoto tuoda tunteitaan ja oloaan esille on itku. Sillä voidaan tarvetilojen lisäksi hakea sosiaalista vuorovaikutusta. Muutaman kuukauden ikäinen lapsi osaa viestiä kaipuutaan ja iloisuuttaan hymyilemällä ja äännelemällä ja tunnistaa itse kasvoilta ilmeitä. Lapsen kokemukset vaikuttavat myös hänen tapaansa havainnoida ja tulkita ympäristöään ja etenkin käsitellä ajatuksiaan ja tunteitaan. Mikäli vuorovaikutus vastaa lapsen tarpeisiin, lapsi vähitellen kiintyy häntä hoivaavaan aikuiseen myös tunnetasolla (Lyytinen, 2014). Tukiessamme lapsen tunteiden itsesäätelyä, täytyy kasvattajien huomioida ikä- ja kehitystaso. 0–1-vuotiailla lapsen negatiivisiin tunteisiin, kuten kiukkuun, tulee reagoida hyväksyvästi. Lapsi otetaan syliin, hänelle sanoitetaan tunnetta ja kerrotaan, että kaikki tunteet ovat sallittuja, mutta siitä huolimatta toista ei saa satuttaa. Myös positiiviset tunteet ovat tärkeä nostaa esiin ja antaa lapselle ihailua ja välitöntä kohtaamista (Väestöliitto, 2020).

Kaksivuotias osaa jo lohduttaa toista. Näin kaksivuotiaan tavoitteena on vaikuttaa toisen tunteisiin. Pienten lasten kanssa aikuisen täytyy olla todella herkkä huomaamaan sanattomat viestit ja lapsen ilmaiset tarpeet. Ahonen ja Roos painottavat, että vuorovaikutustaidot kehittyvät vain vuorovaikutuksessa. Laadukkaan vuorovaikutuksen kulmakivi on aikuisen herkkyyys ja sensitiivisyys. Aikuiselta vaaditaan myös sitoutumista vuorovaikutukseen, joka käytännössä tarkoittaa tietoista hetkessä elämistä. (Ahonen & Roos, 2021, s. 57, 61). 2–3-vuotias lapsi alkaa löytämään omaa tahtoa ja tunteiden osoittaminen voi olla voimakasta, niin lyönteinä kuin halauksina. Tärkeää on edelleen hyväksyä tunteet ja näyttää, miten tykätään ja, mitkä ovat turvalliset rajat toiminnalle. Lapsella on tässä vaiheessa herkkyyttä oppia, mitä saa ja mitä ei saa tehdä, tämän vuoksi on tärkeää kehua ja kannustaa, mutta myös ohjata rajoista toisen kohtaamisessa ja itsensä kunnioittamisessa (Väestöliitto, 2020).

Kolmivuotias pystyy jo tuntemaan tai ainakin kuvittelemaan, miltä toisesta tuntuu: Tällöin kehittyä kyky lohduttaa enemmän ja aktiivisemmin. Aron (2011) mukaan lapsella tapahtuu kolmannen ikävuoden jälkeen nopeaa kehitystä tunteiden säätelyssä. Tähän myös vaikuttavat tässä iässä tapahtuva kielellisten taitojen merkittävä kehitys. 3–4-vuotiaana lapset oppivat yhdistämään tietyt kasvoniilmeet tiettyihin tunteisiin, he tiedostavat, että erilaiset tilanteet

aiheuttavat tietynlaisia ja erilaisia tunteita. (Aro, 2011, s.25). Lapset oppivat, että tunteet vaikuttavat toimintaan ja tunteilla voi vaikuttaa toisen ihmisen toimintaan (OPH, 2021).

Surujen piilottelemisen onnistuu jo nelivuotiaalta ja viisivuotias nimeää ja tunnistaa perustunteita, kuten viha, suru ja ilo. Aron (2011) mukaan noin 4–5-vuotias lapsi alkaa tiedostamaan, että muut ihmiset eivät ajattele samalla tavalla kuin hän, eikä heidän tietämyksensä ja kokemuksensa ole välttämättä sama kuin itsellä. Lapselle on kehittynyt ns. mielenteoria eli käsitys siitä, että ihmiset kokevat tunteet, ajatukset ja tietoisuuden eri tavoin. Mielenteoria auttaa lasta ennakoimaan muiden toimintaa ja ymmärtämään miksi joku tekee asiat toisin kuin itse. Tämä puolestaan kehittää lapsen omaa hallinnan tunnettaan itsestä ja ympäristöstä. On tärkeää muistaa, että lapsi on tunteiden itsesäätelyn harjoittelussa alkutaipaleella. Tulee huomioida, että lapsi voi kokea aikuisen silmissä pienenkin ja arkisen asian suurena ja se voi tuottaa haasteita. (Aro, 2011, s.25). Lapsi tarvitsee aikuista sanoittamaan, tukemaan ja ohjaamaan tunteiden itsesäätelyn kanssa. Aikuisen tehtävä on olla lapsen turvana vaikeissakin hetkissä ja auttaa lasta selviämään tunteista kanssasäatelemällä. Harjoittelun kautta lapsi oppii omien tunteidensa itsesäätelyä. Etenkin pienten lasten kanssa tunteiden ja tilanteiden sanoittamisen ja tukemisen tärkeys korostuu (OPH, 2021).

Esikoulussa tunteiden tunnistaminen laajenee käsitteellisempiin tunteisiin, kuten syyllisyys, jännittyneisyys ja mustasukkaisuus ja lapsi osaa kertoa omista tunteistaan sanoin (OPH, 2021). Esikouluikäiselle lapselle säännöt ja oikeudenmukaisuus tulevat tärkeäksi. Hänen kiinnostuksensa muihin ikätovereihin kohoaa ja lapsi haluaa kavereiltaan hyväksyntää, joten lapsi pyrkii myös käyttäytymään heitä kohtaan hyväksyttävällä tavalla. 6-vuotiaalla lapsella kognitiivinen toiminta tulee tavoitteellisemmaksi. Lasta kiinnostaa tekemisen lisäksi myös lopputulos. Eskari-ikäinen lapsi nauttii älyllisistä kokeilusta, ongelman ratkaisusta sekä vaihtoehtojen miettimisestä. (Aro, 2011, s. 27).

Idoghon (2019) tutkimuksessa tarkastellaan mahdollisuutta hyödyntää luovia draamatoimintoja emotionaalisen älykkyyden juurruttamiseen. Tutkimus on tehty 6–8-vuotiailla nigerialaisilla lapsilla. Idogho tuo artikkelissaan esille, että vahvojen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen varhaislapsuudessa on ratkaisevan tärkeää kouluvalmiuden ja akateemisen menestymisen kannalta. Laadukkaisiin varhaiskasvatusohjelmiin osallistumisella voi olla merkittäviä ja pysyviä myönteisiä vaikutuksia lasten sosiaaliseen ja akateemiseen elämään. Artikkelin mukaan kaksi varhaista

vaikutusta lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitykseen ovat vanhemmat ja heidän sosioekonominen asemansa. Varhaiset vaikutteet luovat pohjan tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymiselle kodin ulkopuolella ja rakentavat pohjan suhteiden muodostumiselle muiden lasten ja opettajien kanssa (Idogho, 2019, s. 2, 4).

4.3 Ilon performanssi

Ilo kuuluu vahvasti lapsiin ja lasten kanssa toimimiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) mainitaan useasti ilon käsite. Lapsilla on oikeus iloon, oppia leikkien ja iloita oppimistaan asioista sekä saada onnistumisen kokemuksia (OPH, 2014, s. 22; 2018, s. 22).

Ilon performansseissa (Karjalainen, 2021) on yhtäaikaaisesti läsnä tunteva keho ja mieli, mutta myös sosiokulttuurinen, ajallinen ja materiaallinen maailma. Karjalaisen tutkimuksen tulokset osoittavat, että ilon performanssit muotoilevat lasten ihmissuhteiden maailmaa. Tutkimus avaa näkökulmia, siihen kuinka ilon performanssit tekevät tilaa vastavuoroiselle kohtaamiselle ja kuinka se vahvistaa toimijuutta lasten välisissä suhteissa. Tunteita pidetään tarttuvana tai leviävänä ilmiönä muille osapuolille. Tähän peilaten, keskittyen ilon performansseihin lasten arjessa, voimme saada aikaan hyväntahtoisen ja iloisen lumipalloeftin, jolla pääsemme syvemmälle lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoihin.

Karjalaisen (2021) tutkimuksen tulokset osoittivat, kuinka toteutuneet ilot sotkeutuivat lasten arkisuhteisiin varhaiskasvatuskontekstissa. Ilot näyttivät liikkuvan kahden ääripään välillä: toisaalta ne ajoittain puhkesivat ja toisaalta ne rakentuivat ajan myötä. Nuorimpien lasten esittämät ilot olivat erityisen heitteleviä; ne kasvoivat ja katosivat sitten silmänräpäyksessä. Sekä lasten että opettajien iloiset performanssit ilmenivät usein, kun tapahtui jotain odottamatonta. Siinä mielessä ilot olivat luonteeltaan arvaamattomia, mikä kuvastaa ilon spontaanisuutta. Ilot materialisoituivat kehoissa yhdistäen erilaisia fyysisiä toimintoja, kuten liikettä, elettä, kosketusta, ääntä, katsetta, hymyä, naurua ja joissakin tapauksissa sanallisesti ilmaistu ilo, kuten huudahtaen "Tämä on hauskaa!". Esineet olivat ratkaisevassa roolissa iloisissa esityksissä, ja lapset manipuloivat niitä luovilla tavoilla. Esineitä hyödyntäen lapset kutsuivat muita – lapsia ja opettajia – osallistumaan ilon performanssiin (Karjalainen, 2021, s. 50–51).

5 Draamakasvatus tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena

Tutkimustulokset olemme jaotelleet siten, että mitä draamakasvatuksella voidaan oppia ja miten draamakasvatusta voidaan hyödyntää tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa lasten kanssa.

5.1 Mitä opitaan

Draamatoiminnassa lapsi oppii tunteiden tunnistamista, tunteiden ymmärtämistä ja tunteiden esittämistä ja sanoittamista. Draama luo positiivista ilmapiiriä sekä tukee ja kehittää lasten tunteita ja sosioemotionaalista oppimista, koska yhteinen tekeminen vaikuttaa positiivisesti ryhmähenkeen. Draamassa toimitaan yhdessä erilaisissa pienryhmissä ja tavoitteena on jokin yhteinen päämäärä. (Toivanen, 2022, s. 112–113). Heikkinen (2002) ja Toivanen (2009, s. 31) puhuvat molemmat vakavasta leikillisyydestä. Leikillisyydellä voidaan käsitellä vakavampiakin asioita, jotka koskevat lasta.

Martinez-Abarcan ja Nurmen (2015, 9) mukaan lapsi oppii itseilmaisua, itsetuntemusta sekä kaveritaitoja draaman avulla. Hän myös oppii jäsentämään maailmankuvaansa. Toivanen (2009, 32) lisää vielä, että draamakasvatus pyrkii kehittämään myönteistä minäkäsitystä, keskittymiskykyä ja mielikuvitusta sekä tunteiden ilmaisua. Draamakasvatuksessa tunteilla ja toisen asemaan asettumisella on tärkeä osa. Erilaiset draaman osa-alueet eivät välttämättä ole sidottu mihinkään paikkaan, eikä ne aina tarvitse etukäteisvalmistelua. Draamaleikkiä voidaan ottaa siirtymätilanteissa tai kun lasten leikkiä tarvitsee rikastuttaa tai kun lapsen/lasten huomio pitää pedagogisesti perustellen kiinnittää toisaalle, esimerkiksi kiukun yllättäessä pukemistilanteessa. Tällöin aikuisen heittäytyminen voi katkaista kiukun ja pukemisesta tulee kiinnostavaa ja mielekästä. Toisaalta myös draama voi olla ohjattua ja etukäteen suunniteltua, esimerkiksi prosessidraama ja forum-teatteri. (Martinez-Abarca & Nurmi, 2015, s. 9, 38). Draaman kautta työskentely sisältää useita oppimismahdollisuuksia. Jorosen ja Häkämiehen (2010) tutkimuksen mukaan voi todeta, että draamasta oppii ihmisenä olemisen taitoja, kuten: itsetuntemusta, eläytymis-, empatia- ja ryhmätyötaitoja.

Jorosen ja Häkämiehen (2010) tekemän tutkimuksen mukaan draamaohjelmaan osallistuneilla 4–5-luokkalaisilla oppilaiden luokan sosiaaliset suhteet paranivat, oppilaiden empatiakyky vahvistui ja kiusatuksi tulemisen kokemukset vähenivät. Tutkimuksen aikana oppilaat

osallistuiivat draamaohjelmaan, jossa aktiivisesti keskityttiin näihin osa-alueisiin eri prosessidraaman keinoin. Oppilaat kokivat draamatyöskentelyn hauskaksi, rentouttavaksi ja ymmärrys ihmisten erilaisuudesta, ystävyys universaalisuudesta ja tärkeydestä ja kiusaamisen seurausten vakavuudesta lisääntyi. Kuten myös Nikiforidoun ja Stack'n tarkkailututkimuksessa (2020) hahmoja esittävien lasten huomattiin käyttävän draamaharjoitusten jälkeen puheissaan tunteita.

5.2 Miten opitaan

Varhaiskasvatus ja esiopetus ovat mitä parhaimpia paikkoja draamakasvatukselle. Martinez-Abarcan & Nurmen (2015, s. 9) mukaan yksinkertainen määrittely draamakasvatukselle on ohjattu leikki, jolla on pedagogisia tavoitteita. He jakavat varhaiskasvatuksen draaman draamaleikkiin, ilmaisuleikkituokioihin, prosessidraamaan, forum-teatteriin, draamaseikkailuihin ja esittävään draamaan. Näissä kaikissa teatterinukke voi olla välineenä ja tukena. Yleisesti useiden eri tutkijoiden näkemykset eroavat siitä, mikä ikäisenä lasten leikin katsotaan alkavan näkyä ensimmäistä kertaa. Leikissä kuitenkin yhteinen sosiaalinen toiminta, aikuisilla ja leikkijöillä, oikea-aikainen tuki ja mielikuvituksen luovuuden käyttäminen luovat lapselle tärkeitä kehityksen ja oppimisen tukirakenteet, jolla voidaan tukea lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja (Lehtinen, Turja & Laakso, 2020, s. 237–243).

Torènin (2000) mukaan käsinuken avulla arkaluontoisistakin asioista on helpompi keskustella. Käsinukke on ajatusten herättäjä, jonka tavoitteena on saada lapset miettimään mikä on oikeaa ja mikä väärää sekä kannustaa lasta kertomaan oman mielipiteensä. Nuket ovat hyvä keino lasten omien tuntemuksien välittäjäksi, jolloin lapsella on mahdollisuus eläytyä toisten tunteisiin ja samaistua heihin. Tarkoituksena on rohkaista lasta keskustelemaan sosiaalisesti ja omista tunnekokemuksistaan, myös niistä ikävistä. Käsinukelle lapsi voi kertoa toiveitaan ja ajatuksiaan kokemuksistaan ja häntä ympäröivästä maailmasta. Lapsen ja nukan vuorovaikutuksessa aikuisen täytyy olla sensitiivinen ja läsnä tilanteessa. Vuorovaikutuksen tavoitteena on myös, että lapsi saa tuntea olevansa ainutlaatuinen ja hän saa olla juuri sellainen kuin on. (Torèn, 2000, s. 49–50).

Brownin (2017) tutkimuksen mukaan prosessidraama on tehokkain oppimisväline pienillä lapsilla, etenkin 3–8-vuotiailla. Hänen mukaansa prosessidraama on sopu-soinnussa pienten lasten luonnollisen oppimistavan eli dramaattisen leikin (eli teeskentelyn) kanssa, jolloin lapset

teeskentelevät olevansa joku muu ja/tai jossain muualla. Prosessidraaman periaatteiden käyttäminen opetuksessa auttaa jo 3–8-vuotiaita lapsia oppimaan vuorovaikutusta, empatiaa, yhteistyötä ja luovaa ongelmanratkaisua. Prosessidraama edistää kaikkia varhaisen oppimisen ja kehityksen lähtökohtia sekä se innostaa oppimiseen ja koulunkäyntiin ja lisää innostusta elinikäiseen oppimiseen. Brown pohtii tutkimustuloksissaan, miten tämä iloinen ja tehokas lähestymistapa tulee laajemmin tunnetuksi ja käytettäväksi kouluihin. Hänen mukaansa yhtenä kriteerinä on, että tietoa käytännöstä ja sen vaikutuksista tulisi ymmärtää paremmin. Hän mainitsee muun muassa, että varhaislapsuuden prosessidraaman tutkimuksen tuloksia pitäisi esitellä laajemmin ja näiden tulisi tulla ammattilaisten tietoisuuteen. Koulutuksen ja resurssien lisääminen ja henkilöstön tukeminen olisi myös merkittävässä roolissa. Draama, erityisesti prosessidraaman integroiminen opetussuunnitelmaan voisi merkittävästi parantaa opetuksen laatua. (Brown, 2017).

Prosessidraaman tuoma leikki ja leikkilisyys tuo mukanaan mahdollisuuden opettajalle olla läsnä lapsen ajatuksissa ja täten osaa leikin kautta tuoda leikkiin elementtejä, jotka tukevat lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Prosessidraaman ja lasten dramaattisen leikin välillä on myös selkeitä eroja. Lapset aloittavat dramaattisen leikin ja leikkivät sen iloksi. Prosessidraamassa opettaja on toiminnan käynnistäjä, ja hänellä on työlle selkeät kasvatukselliset tavoitteet. Opettajan tulee olla syvästi kiinnostunut siitä, mitä lapset tuovat prosessidraamaan, ideoihinsa, ajatuksiinsa ja asenteisiinsa, ja hänen tulee haastaa heidät menemään syvemmälle ajattelussaan. Prosessidraama on tutkiva, mukaansatempaava ja leikkisä genre työskentelyyn ja demokraattinen ja nautinnollinen tapa aikuisille ja lapsille työskennellä yhdessä kasvatuskontekstissa. Se tarjoaa erinomaisen tilaisuuden tutkia kaikkia elämän ja yhteiskunnan osa-alueita ja siten edistää lasten kulttuurin muodostumista. Se on hyödyllinen ja tehokas työskentelytapa, jota tulisi rohkaista käyttämään päiväkodissa ja sitä kautta myös opettajankoulutuksessa (Ødemotland, 2020, s. 5–6).

Tulokset osoittivat Goldsteinin ja Lernerin (2018) tutkimuksissa, että dramaattinen roolileikki, johon liittyi fyysisiä ja emotionaalisia tiloja ja piirteitä, kuten eläimiksi ja hahmoiksi esiintyminen, paransi lasten emotionaalista hallintaa. Tutkimuksessa löytyi todisteita siitä, että matalan sosioekonomisen taustan omaaville 4-vuotiaille roolileikit voivat olla työkalu lisäämään lasten tunteiden itsesäätelyä. Tutkijat lisäävät, että jatkossa tulevaisuuden työssä tulisi tutkia, kuinka näyttelemisen ja roolileikit voivat vaikuttaa kognitiiviseen ja emotionaaliseen kykyyn eri tasoilla ikäryhmästä ja taustasta riippuen. Tätä draaman opettajat

ovat jo pitkään teorioineet eli kuinka voidaan keskittyä eri tavalla emotionaaliseen itsesäätelyyn, toisten tunteiden huomioon ottamiseen ja ymmärtämiseen laajemmassa yhteiskunnallisessa mittakaavassa (Goldstein & Lerner, 2018, s. 1–10).

Toivanen (2009) korostaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstöltä vaaditaan uskallusta ottaa erilaiset leikit ja draamatyötavat käyttöön omassa ryhmässä. Henkilöstöllä tulisi olla rohkeutta kokeilla, toimia ja oppia uusia työtapoja yhdessä sekä soveltaa ja muokata niitä ryhmän tarpeisiin ja tavoitteisiin sopiviksi. Erilaisia draamatyötapoja voi hyödyntää tarinoiden, satujen ja esimerkiksi lasten omien kokemusten käsittelemiseen. Draamatyötavat syventävät lapsia aiheeseen sekä ne antavat lapsille mahdollisuuden tarkastella omia ajatuksiaan, tunteitaan ja ymmärrystään suhteessa käsiteltävään aiheeseen sekä muihin ryhmässä toimiviin henkilöihin. Tarkastelu voi tapahtua kuvitellussa todellisuudessa ja jossain roolissa tai omana itsenään. (Toivanen, 2009, s. 33). Esimerkiksi Rahmel (2021, s.14) kirjoittaa tarinateatterioppaassaan, että tarinateatteri menetelmänä avaa keinoja tunnetaitojen oppimiseen ja kokemukselliseen lähestymistapaan. Työtavan tavoitteena on osallistaa kaikkia, syventää jo opittua sekä kokeilla erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Nämä voivat parhaimmillaan johtaa merkityksellisen kokemuksen lisääntymiseen ja henkilön oman positiivisen identiteetin rakentumiseen. Yksi keskeinen draaman työskentelytavoista varhaiskasvatuksessa on sadutus. Pääjoen (2020) mukaan sadutuksessa lapsi voi piirtää tai kertoa mitä haluaa, ja aikuisen tehtävänä on ottaa vastaan kertomus ja esimerkiksi tallentaa lapsen puhe. Kun näkökulmana on taidekasvatus ja vuorovaikutus, niin lapselle mahdollistettu vapaa ilmaisu antaa tilaa kaikelle taiteelliselle toiminnalle ja samalla lapsi saa kokemuksen luovasta toimijuudesta, jatkaa Pääjoki kirjoituksessaan. (Pääjoki, 2020, s.112).

Idoghon (2009, s.1, 17) tutkimuksessa keskeinen käsite on tunneäly, jonka ensisijainen perusta on kyky tunnistaa tunteita ja hallita näitä tunteita itsessä ja muissa kunnioittavasti. Tutkimuksen mukaan luova draama tarjoaa taustan, joka osallistaa osallistujan kokonaisvaltaisesti ja synnyttää tarinamateriaalin, runouden tai roolileikin dramatisoinnin kautta tilanteita, joissa osallistuja voi soveltaa ja kokea tunneperäistä päätöksentekoa. Tämä käytännön tutkimus vahvistaa, että luova draama soveltuu hyvin erityisesti tunteiden kokemiseen ja tunnistamiseen, jolloin muodostuu tunneperäisen hallinnan perusta. Artikkelissa todetaan, että on suositeltavaa altistaa tunneälylle ja sen kehittämiseksi draaman ja koko yhteisön osallistumisen kautta, jotta lapselle elämää muuttava vaikutus olisi pitkäkestoinen. Idoghon tutkimuksessa suositellaan luovaa draamaa todelliseksi tunneperäisen älykkyyden opettamisen välineeksi, ja opettajan

tulisi turvautua siihen käyttökelpoisena luokkahuoneen opetusmenetelmänä. Idogho mainitsee, että tunnetutkimuksen historiallisen taustan perusteella perustunteet, kuten viha, inho, ilo, pelko, suru, syyllisyys, yllätys ja rakkaus ovat kaikille ihmisille luontaisia selviytymisvaistoja. Kasvojen ja kehon ilmeet ovat keinoja näiden tunteiden peittämiseen tai paljastamiseen. Viestintätyylit muodostuvat tunneilmaisun kulttuurisista säännöistä. Tunteet ohjaavat tavoitteita ja ovat integroituja kognitiivisiin toimintoihin. Hänen mukaansa draamaohjaajalla tulee olla käsitys tunteiden ja kognition neurotieteellisestä toiminnasta. Draamaohjaajan tulisi herkistää oppijat kahden henkisen toiminnan - kognition ja tunteen - väliselle vuorovaikutukselle. (Idogho, 2009, 1, 17).

Lyytisen (2014) mukaan lapsen tunteiden kehitys on otettava huomioon ja on hyvin toivottavaa käyttää tunnetaitoja kehittäviä menetelmiä jo 0–1-vuotiaasta alkaen, koska jo muutama kuukauden ikäinen lapsi osaa ilmentää kaipuuta ja iloisuutta hymyilemällä ja äänтелеillä ja myös tunnistaa ilmeitä muiden kasvoilta. Karjalaisen (2021) mukaan ilot muovaantuvat kehossa ja niissä yhdistyy erilaisia fyysisiä toimintoja, kuten liike, ele, kosketus, ääni, katse, hymy ja nauru (Karjalainen, 2021, s. 50–51). Samoin Nikiforidou ja Stack (2020) totesivat tutkimuksessaan, että keholla ja ilmeillä on keskeinen rooli emotionaalisessa kehityksessä, koska ne antavat tietoa tunteista. Lasten käsityksiin vaikuttaa myös konteksti liitetyt kehon asento, käsien eleet ja äänen sävy (Nikiforidou & Stack, 2020, s. 52–53).

2–3-vuotias alkaa löytämään omaa mieltä ja tunteiden osoittaminen voi tulla ulos lyönteinä kuin halauksinakin. Samalla kun aikuiselta vaaditaan sitoutumista vuorovaikutukseen, joka selkeästi tarkoittaa tietoista hetkessä elämistä on myös edelleen olennaista hyväksyä tunteet ja näyttää, miten tykätään ja mitkä ovat turvalliset rajat toiminnalle. (Ahonen & Roos, 2021, s. 61). Kolmivuotias pystyy jo tuntemaan, tai ainakin kuvittelemaan, miltä toisesta tuntuu, joten aikuisen on tietoisesti heittäydettävä hetkeen. Tällöin lapsella kehittyy esimerkiksi kyky lohduttaa enemmän ja aktiivisemmin. (Väestöliitto, 2020). Tarinateatterissa yhdistyy sulavasti kuunteleminen, kuuleminen ja kuulluksi tuleminen. Tunne siitä, että tulee vastaanotetuksi, on merkittävä ja positiivinen kokemus monelle. Oman mielen, tunteiden ja kokemusten näkeminen ulkopuolelta avaa usein uutta perspektiiviä omiin ajatuksiin ja kokemuksiin (Rahmel, 2021 s.14.). Lapsi alkaa tiedostamaan 4–5-vuotiaana, että muut ihmiset eivät ajattele samalla tavalla kuin hän itse. Lapsi ajattelee ja käsittää, että eri ihmiset kokevat tunteet ja ajatuksen eri tavoin (Aro, 2011, s. 25). Harjoittelun kautta lapsi oppii omien tunteidensa itsesäätelyä. Etenkin pienten lasten kanssa tunteiden ja tilanteiden sanoittamisen ja tukemisen

tärkeys korostuu (OPH, 2021). Sadutus on yksi keino saada lapsen ääni kuuluviin. Sadutuksen tavoite on saada lapsen oma ääni kuulluksi ja sadutus lähtee lapsesta itsestään. Aikuisen tehtävä on ohjeistaa, kannustaa ja innostaa lasta, mutta itse tarinointi pitää lähteä lapsesta itsestään. Lapselle on hyvä korostaa, että kaikki on oikein ja hän saa kertoa mitä vaan. (Suvilehto, 2020, s. 82).

Esikoulussa tunteiden tunnistaminen laajenee käsitteellisempiin tunteisiin, kuten syyllisyys, jännittyneisyys sekä mustasukkaisuus ja lapsi osaa kertoa omista tunteistaan sanallisesti (OPH, 2021). Säännöt ja oikeudenmukaisuus tulevat tärkeäksi esikouluikäiselle. Ødemotlandin (2020) mukaan, prosessidraaman, dramaattisen fiktion neljä ydinelementtiä ovat tarina, hahmo, tila ja aika (Ødemotland, 2020, s. 4–5). Brown (2017) korostaa prosessidraaman käyttöä oppimisvälineenä, koska prosessidraama soveltuu parhaiten pienten lasten kanssa työskentelyyn. Lapset kehittävät taitojaan vuoropuheluun, yhteistyöhön ja luovaan ongelmanratkaisuun, kun kokevat olevansa mielikuvituksellisessa maailmassa. Opetussuunnitelmaan integroidussa prosessidraamasta on hyötyä lapselle, etenkin kun sitä käytetään tietyn ongelman, tilanteen tai teeman tutkimiseen. Prosessidraamassa lapset leikkivät useita eri rooleja ja osallistuvat erilaisiin roolin ulkopuolisiin toimintoihin, mikä vaatii heitä ajattelemaan kriittisesti omia näkökulmia ja pohtia aihetta monesta eri näkökulmasta (Brown, 2017). Improvisaatio perustuu leikkiin ja leikillisyyteen. Sen epävirallinen luonne voi olla liioittelevaa, mutta se myös usein sisältää lämmintä huumoria, jonka avulla voidaan oppia nauramaan esimerkiksi itselleen, perheelleen, tai yhteiskunnalle. Tavoitteena on opettaa heittäytymistä, toisten kuuntelua, vuorovaikutusta ja yhdessä toimimista (Heikkinen, 2017, s. 81–82).

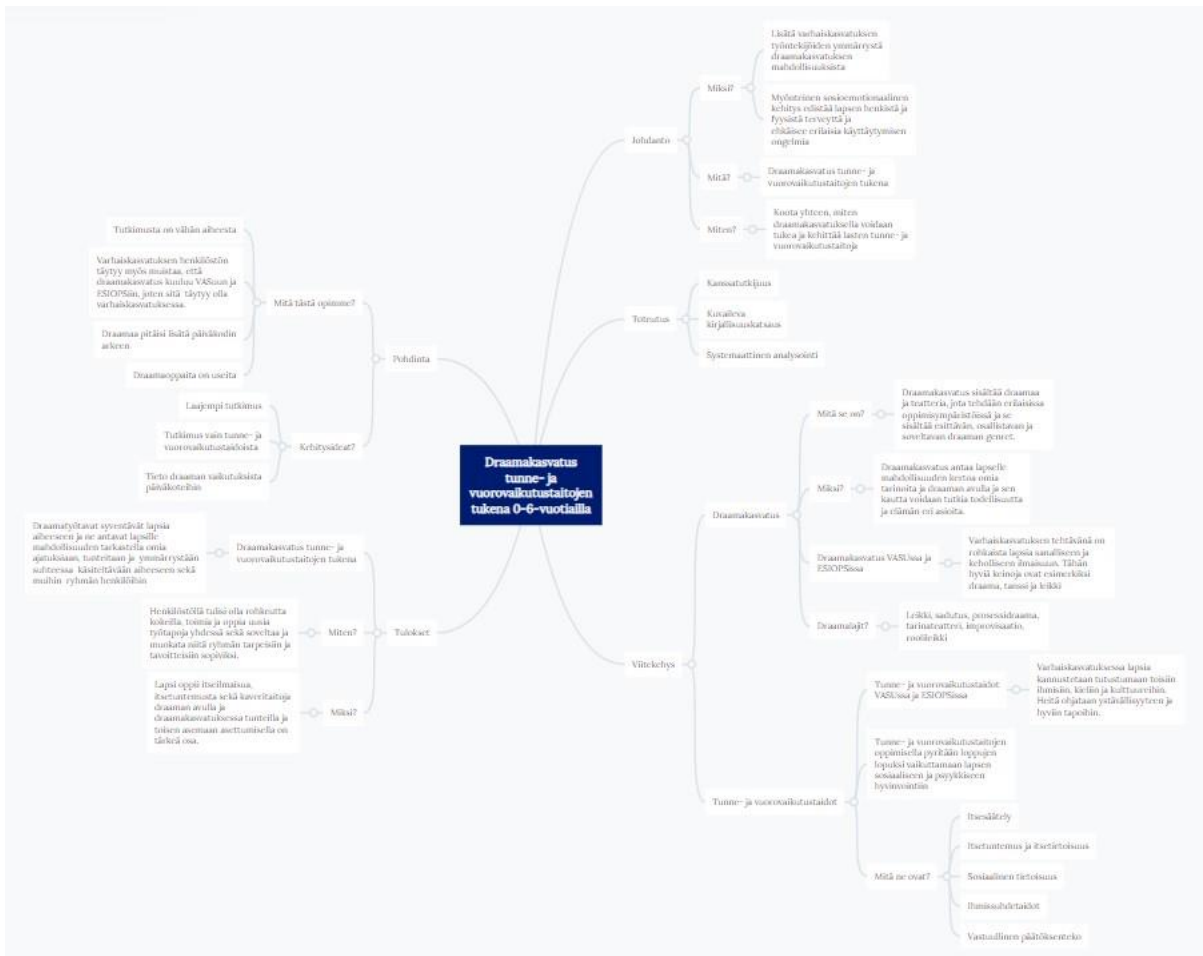

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkielman tavoitteena oli koota yhteen, miten ja millä tavalla draamakasvatuksella voidaan tukea ja kehittää lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Tavoitteenamme oli myös lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön ymmärrystä draamakasvatuksen tuomista mahdollisuuksista 0–6-vuotiaiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisessa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) raportin mukaan taidekasvatuksen asemaa tulee vahvistaa varhaiskasvatuksessa. Kuvataidekasvatusta, ilmaisua ja osin myös musiikkikasvatusta toteutetaan satunnaisesti. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria tulisi muokata taidetta ja kulttuuria tukevaksi. Esimerkiksi lasten vaihtelevien läsnäoloaikojen, päivän toiminnan organisointi tai tilojen puhtaana pito ei saa olla esteenä laadukkaalle taiteelliselle ja kulttuuriselle toiminnalle. Taideaineiden aseman ja sisältöjen tarkastelua ja kehittämistä tulisi lisätä henkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksessa. (Repo, L., ym., 2019 s. 23.)

Draamakasvatus ja tunnekasvatus kuuluvat vahvasti varhaiskasvatuksen maailmaan. Tunnetaitoja kuuluu harjoitella pienten lasten kanssa ja päiväkotiki on siihen oivallinen paikka. Koemme, että draaman avulla tunnetaitoja on luontevaa harjoitella ja kehittää koska, leikkillisuus näkyy lapsen arjessa varhaiskasvatuksessa vahvasti ja varhaiskasvatuksen tuoma ympäristö soveltuu hyvin draamakasvatuksen genreihin. Omaan tunteisiinsa lapsi ei pysty vaikuttamaan, ja lapselle täytyy myös korostaa, että jokainen tunne on sallittua. Se, miten tunne näyttäytyy ja miten sitä pystyy hallitsemaan, voidaan harjoitella yhdessä aikuisen kanssa. Erilaiset rekvisiitat ja teemaan liittyvät hahmot luovat tunnelmaa ja auttavat eläytymisessä. Tutkimusten ja meidän omien kokemustemme mukaan pehmolelun tai jonkin muun pedagogisen nuket välityksellä lapsen on helppo tuoda esille myös omia tuntemuksiaan ja eläytyä toimintaa hahmon kautta. Erilaisten roolien kautta voidaan lasten kanssa kokeilla ja pohtia miltä esimerkiksi jokin tunne tuntuu. Draaman avulla voidaan käsitellä vaikeita asioita ja tunteita. Leikki ja leikkillisuus kuuluvat draamakasvatukseen.

Tutkielmassamme hyödynnetyn käsittekartan huomasimme hyödylliseksi ja toimivaksi koko prosessin aikana. Käsittekartassa näkyy teeman kokonaisuus ja vastauksia alussa esittämiimme kysymyksiin. Analysointi on tehty systemaattisesti ja meille itselle käy selväksi tehdyt asiat ja koemme tulostemme olevan perusteltuja.

Kuvio 2. Käsittekartta tutkielmasta (Karihtala Sanna-Mari & Niva Paula-Johanna, 2022)

Tutkimuksemme tuloksen haasteena oli löytää punainen lanka, koska tutkimusta on tehty niin vähän. Pohdimme, että ehkä punainen lanka onkin juuri aineiston hajanaisuus, jolloin korostuu lisätutkimuksen tarve. Voimme todeta aineiston perusteella, että draamakasvatuksella on positiivisia vaikutuksia lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoihin ja varhaiskasvatuksen henkilöstön tulisi tuntea draamakasvatuksen työtapoja, joita he voisivat toteuttaa tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Kirjallisuudessa ja artikkeleissa tulee ilmi, että opettajan tai ohjaajan tulee olla tietoinen erilaisista draamakasvatuksen toimintatavoista ja käsitteistä. Jokainen voi omassa työssään rohkeasti soveltaa ja kehittää draaman genrejä omalle ryhmälle sopivaksi. Tunnetuin genre on varmasti esittävä draama, mutta osallistavan ja soveltavan draaman tunnettavuutta pitäisi mielestämme lisätä varhaiskasvatuksessa. Löysimme tutkimuksemme loppuvaiheessa uunituoreen kirjan, Ilmaisun ilo -käsikirja 0–8-vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen. (Ruokonen, I. & Aerila, J. 2022). Suosittelemme jokaisen varhaiskasvatuksen- ja alkuopetuksen työntekijän lukemaan teoksen. Se antaa käytännön vinkkejä draamakasvatuksen toteuttamiseen ja tutustuttaa lukijaa taidekasvatukseen maailmaan ja sen tuomiin hyötyihin.

Pohdimme, miksi tutkimusta draamakasvatuksen vaikutuksesta tunne- ja vuorovaikutustaitoihin on tehty Suomessa niin vähän tai ylipäätänsä draamakasvatusta on vielä tutkittu varsin minimaalisesti. Kokemuksemme mukaan draamakasvatus ei ole vielä kovin tunnettu varhaiskasvatuksen kentällä ja draamakasvatuksen työmenetelmiä ei osata hyödyntää. Toisaalta tutkimuksen vähyteen voi myös liittyä poliittinen näkökulma. Draamaa ei koeta niin tärkeäksi työkaluksi, kuin esimerkiksi kuvataidetta ja musiikkia. Opettajan omalla mielenkiinnolla on suuri merkitys siihen, kuinka paljon draamaa hän hyödyntää opetusmenetelmissään.

Tutkimuksilla voitaisiin lisätä draamakasvatuksen tunnettavuutta ja mielenkiintoa siitä sekä draaman hyötyjä saataisiin enemmän näkyväksi. Tutkimuksemme antaa hyvän pohjan mahdolliselle jatkotutkimuksellemme. Empiirinen jatkotutkimus olisi paikallaan esimerkiksi siitä, miten varhaiskasvatuksen opettajat kokevat draamakasvatuksen toteutuvan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Miten varhaiskasvatuksen opettajat ja muu henkilöstö kokevat draamakasvatuksen? Useassa aineistossa tuli esille prosessidraama ja sen hyödyntäminen koettiin toimivan parhaiten pienillä lapsilla. Jatkotutkimus voisi liittyä myös pelkästään prosessidraamaan ja tutkia esimerkiksi sen vaikutusta tunne- ja vuorovaikutustaitoihin varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä on luoda lapselle turvallinen ympäristö, jossa hän voi oppia uusia taitoja ja olla oma itsensä. Mielestämme erityisesti draamakasvatus tarvitsee tällaisen turvallisen ja luottamuksellisen ympäristön, jossa lapsi saa toteuttaa itseään ja kokeilla erilaisia rooleja sekä näyttää tunteensa. Draamaan kuuluu aina tunteet ja vuorovaikutussuhteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulisi tunnistaa lapsen kehitykseen kuuluvat vaiheet ja mahdolliset haasteet ja löytää sopivat tukikeinot kullekin lapselle. Erityisen tärkeää on tiedostaa tunteiden itsesäätelyn merkitys pienellä lapsella ja kuinka se on vielä kehittymässä eri ikävaiheissa. Usein puhutaan esimerkiksi puheenkehityksen viivästyisestä ja samoin myös lapsen tunnetaidoissa voi olla viivästyä ja tähän lapsi tarvitsee harjoittelua ja aikuisen tukea. Varhaiskasvatuksen henkilöstön täytyy myös muistaa, että draamakasvatus kuuluu varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteisiin sekä esiopetuksen opetussuunnitelmaan, joten sitä täytyy toteuttaa varhaiskasvatuksessa.

Lähteet

- Ahonen, L. & Roos, P. (2021). *Untuvikot: Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka*. PS-kustannus.
- Alfonso-Benlliure, V., Motos Teruel, T. & Lee Fields, D. (2021). *Is it true that young drama practitioners are more creative and have a higher emotional intelligence? Thinking skills and creativity*, 39, <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2021.100788>
- Atjonen, P. (2010). *Akateemisen tutkielman raportointiopas erityisesti kasvatustieteellisen alan opiskelijoita varten*. Itä-Suomen yliopisto. Haettu osoitteesta https://sites.uef.fi/tiedonhaku-kasvatus/wp-content/uploads/sites/80/2021/02/akateemisen_tutkielman_raportointiopas.pdf
- Aro, T. (2011). Miten ymmärrämme itsesäätelyä? Teoksessa Laakso, M.-J. & Aro, T. (toim.). *Taaperosta taitavaksi toimijaksi: Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen*. Niilo Mäki Instituutti, 21–27.
- Brown, V. (2017). Drama as a valuable learning medium in early childhood. *Arts Education Policy Review*, 118(3), 164–171.
- Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P. & Gullotta, T. P. (2015). *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*. The Guilford Press. E-kirja.
- Fine, S.E., Izard, C.E., Mostow, A.J., Trentacosta, C.J., Ackerman, B.P. (2003). *First grade emotion knowledge as a predictor of fifth grade internalizing behaviors in children from economically disadvantaged families*. *Development and Psychopathology*, 15, 331–342.
- Goldstein, T. R. & Lerner, M. D. (2018). *Dramatic pretend play games uniquely improve emotional control in young children*. *Developmental science*, 21(4), e12603-n/a. <https://doi.org/10.1111/desc.12603>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2000). *Tutki ja kirjoita* (6., uud. p.). Tammi.
- Heikkinen, H. (2017). *Ajattele toimien: Kohti draamakasvatuksen syvempää ymmärtämistä*. T:mi Rajja Airaksinen / Draamatyö.
- Heikkinen, H. (2004). *Vakava leikillisyyttä: Draamakasvatusta opettajille*. Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, H., (2002.) *Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisyyttä*. (Väitöskirja). Jyväskylän yliopisto.

- Heyward, P. (2010). Emotional engagement through drama: Strategies to assist learning through role-play. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 22(2), 197–203.
- Idogho, J.A. (2019). Teaching Emotional Intelligence through Drama: A Report of the UNIBEN Consultancy Primary II Pupils Project.
- Ihmissuhdetyö Ry, (2021). *Tarinateatteri -määritelmä*. Haettu osoitteesta <https://www.ihmis.fi/Tarinateatteri>
- Izard, C., Fine, S., Schultz, D., Mostow, A., Ackerman, B., & Youngstrom, E. (2001). Emotion knowledge as a predictor of social behavior and academic competence in children at risk. *Psychological Science*, 12(1), 18–23.
- Joronen K., & Häkämies A. (2010). *Prosessidraamalla tunnetaitoja*. Tampere University Press. Haettu osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/100768>
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (2020). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Tiivistelmät 7:2020*. Haettu osoitteesta: https://karvi.fi/app/uploads/2020/06/KARVI_T0720.pdf
- Karjalainen S. (2021). *DOING JOY Performances of joy in children's relations in early childhood and education settings*. Oulun yliopisto. Haettu osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526229744.pdf>
- Karlsson, L. (2022). *Lapset kertovat ja toimivat: Sadutuksen teoriasta*. Haettu osoitteesta: <https://lapsetkertovat.org/toimintamme/sadutus/sadutus-teoria/>
- Karlsson, L. (2014). *Sadutus: Avain osallisuuden toimintakulttuuriin*. PS-Kustannus.
- Kuusela, M. (2005). *Sosioemotionaalisten taitojen harjaannuttaminen, oppiminen ja käyttäminen perusopetuksen kahdeksannen luokan tyttöjen liikuntatunneilla*. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö Likes. 8–11.
- Lehtinen E., Turja L., & Laakso M-L. (2020). *Leikin mahdollisuudet ja haasteet lapsilla, joilla on itsesäätelyn vaikeuksia*. Teoksessa Laakso, M. & Aro, T. (2020). *Taaperosta taitavaksi toimijaksi: Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen* (3. painos.). Niilo Mäki Instituutti, 237–243.
- Martinez-Abarca, T., Nurmi, R., Kuusela, M. & Poskela, V. (2015). *Loikaten leikkiin - rohkeasti rooliin!: Draamakasvatusta 1–7-vuotiaille*. Lasten Keskus.
- Määttä S., Koivula M., Huttunen K., Paananen M., Närhi V., Savolainen H., & Laakso M-L. (2017). *Lasten sosiaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tilannekartoitus. Raportit ja selvitykset 2017:17*. Opetushallitus. Haettu 6.10.2021 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf

- Nikiforidou, Z. & Stack, J. (2020). The wolf was only feeling hungry: Emotional understanding and embodied cognition through dramatic play. *International journal of early years education*, 28(1), 50–62. <https://doi.org/10.1080/09669760.2019.1685470>
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014). *Ihmisen psykologinen kehitys*. PS-kustannus. E-kirja.
- Opetushallitus (2014). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Haettu osoitteesta: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Haettu osoitteesta: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetushallitus (2021) *Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin*. Haettu 12.12.2021 osoitteesta <https://www.oph.fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/1-tunteet-mita-ne-ovat>
- Perusopetuslaki (L628/1998). Ajantasainen lainsäädäntö. Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7P26a>
- Pääjoki, T. (2020). Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Hujala, E., Turja, L. & Alijoki, A. (2020). *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (5., uudistettu painos.). PS-kustannus, 112.
- Rahmel, P., (2021). Kerro, katsotaan. Opas tarinateatteriin ja narratiiviseen pedagogiikkaan. Haettu osoitteesta <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/374568/2021%20OIVA%2023%20Kerro%20katsotaan.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-K., Gammelgård, L., ... Hjelt, H. (2019). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Haettu osoitteesta: https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf
- Ruokonen, I. & Aerila, J. (2022). *Ilmaisun ilo: Käsikirja 0–8-vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen*. PS-kustannus.
- Salminen, A. (2011). *Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto. Haettu osoitteesta: https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7961/isbn_978-952-476-349-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Suvilehto, P. (2020). *Oi ihana satu: Lasten ja nuorten kirjallisuusterapia*. Avain.

- Toivanen, T. (2022). "Mennäänkö me taas sinne ruumaan?" -draaman riemua. Teoksessa Ruokonen, I. & Aerila, J. (2022). *Ilmaisun ilo: Käsikirja 0–8-vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen*. PS-kustannus., 110-113.
- Toivanen, T. (2009). Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: Iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Terveystieteiden tutkimuskeskus, 30–33.
- Toivanen, T. (2007). *Lentoon! : Draama ja teatteri koulussa*. WSOY Oppimateriaalit.
- Torén, B. & Savolainen, K. (2000). *Käsi nuken sydämellä: Käsinnukke pedagogisena välineenä*. Kirjayhtymä: Tammi.
- Trentacosta, C.J., Izard, C.E., Mostow, A.J., & Fine, S.E. (2006). *Children's emotional competence and attentional competence in early elementary school*. *School Psychology Quarterly*, 21, 148–170.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi. E-kirja.
- Veijalainen, J. (2020). *Lasten itsesäätely lasten kuvaamien hallintakeinojen ja tunneilmaisun näkökulmasta*. [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. HELDA Helsingin yliopiston julkaisuarkisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/318920>
- Vilka, H. (2021). *Tutki ja kehitä* (5., päivitetty painos.). PS-kustannus. (196–197.)
- Väestöliitto. (2020). *Mitä on kehotunnekasvatus – suomi*. (Verkko-opas). Haettu osoitteesta [17d8cd7e-tiivistelma-suomi-netti-1-2020.pdf](https://vaestoliitto.fi/17d8cd7e-tiivistelma-suomi-netti-1-2020.pdf) (vaestoliitto.fi)
- Ødemotland, S. (2020). *Exploration Through Process Drama with Kindergarten Children*. Haettu osoitteesta https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-030-36271-3_11.pdf